

תּוֹשַׁבְתֵּי
IJAR
SIVAN תּוֹשַׁבְתֵּי
ROŠ CHODEŠ

VĚSTNÍK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ
V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU

V Terezíně se často dostavuje pocit neskutečnosti města i toho, co se v něm odehrálo.
(K textu na str. 8–9. Foto Jiří Daníček.)

TRYZNA ZA PADLÉ A UMUČENÉ

Dne 3. května od 15 hodin pořádají Český svaz bojovníků za svobodu a ŽOP na Novém židovském hřbitově ve Strašnicích (Izraelská 1, Praha 3) tryznu za padlé a umučené.

TEREZÍNSKÁ TRYZNA

Tradiční terezínská tryzna se letos koná v neděli 20. května v 10 hodin na terezínském Národním hřbitově. Dopravu autobusem zajišťuje Terezínská iniciativa. Prosíme všechny zájemce, aby se včas přihlásili buď v sekretariátu TI, nebo telefonicky, tel. č. 222 310 681.

Odjezd autobusu je 20. 5. z ulice Na Florenci (zadní trakt bývalého Odeonu). Zpáteční cesta je plánována na 16. hodinu.

JOM HA-ŠOA 2007

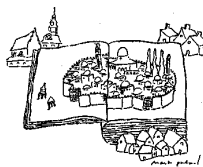
Valerie Ledererová, narozena 1896. Terezín. Malý Trostinec. Zahynula. / Ella Zwillenberg, narozena 1893. Terezín. Osvětim. Zahynula. / Klara Kahn, narozena 1861. Zemřela 1943 Terezín. / Mořic Soffer, narozen 1868. Terezín. Treblinka. Zahynul. / Rudolf Reach, narozen 1879. Lodž. Zahynul. / Amálie Fleischmannová, narozena 1907. Terezín. Osvětim. Zahynula....

Nepřetržitým tříhodinovým čtením těchto a mnoha dalších jmen si široká veřejnost v neděli 15. dubna připomněla na náměstí Míru oběti holocaustu. Konalo se zde již podruhé pietní setkání u příležitosti Jom ha-šoa. Akci, kterou pořádal Institut TI spolu s Českou unií židovské mládeže a Nadačním fondem obětí holocaustu, předcházelo dopolední čtení jmen obětí šoa v Pinkasově synagoze na Starém Městě. Zde se pietní akt pravidelně koná již od pádu komunismu v prostoru nejpůsobivějším: mezi zdmi památníku pokrytými jmény zahynulých z Čech a Moravy. Téhož dne v odpoledních hodinách se Jom ha-šoa připomínal též díky Mezinárodnímu křesťanskému velvyslanectví Jeruzalém, které každoročně organizuje setkání „všech, kterým vadí antisemitismus“ ve Valdštejnské zahradě na Malé Straně. O svých válečných zážitcích na něm promluvila světoznámá cembalistka, prof. Zuzana Růžicková (viz strana 3).

Účastníci Jom ha-šoa na náměstí Míru mohli studovat pamětní knihy dokumentující osudy židovské menšiny za druhé světové války (především *Terezínské pamětní knihy*) a vzpomínkovou literaturu o holocaustu. Mohli také vyhledávat v počítačové databázi terezínské vězňe a další oběti holocaustu z českých zemí nejen podle jména, ale i podle místa bydliště. Měli tak například možnost zjistit, co se stalo s židovskými sousedy z jejich domu, ulice nebo čtvrti, kde bydleli židovští obyvatelé v okolí náměstí Míru. Pořadatelé také rozdávali materiály s příklady osudů Židů z Vinohrad, o největší synagoze v Praze, která se nacházela v Sázavské ulici, nebo o židovském sirtotčinci v Belgické ulici.

M. Skálová, NFOH; red.

AKTUALITY

MAĎARSKÝ VLAK SE ZLATEM

Po delším jednání s Claims Conference se Federací židovských obcí v ČR podařilo získat dva granty udělené na základě soudního narovnání, týkajícího se maďarského vlaku se zlatem (Rosner v. USA). Tyto granty z Programu pomoci naléhavým případům jsou určeny jen pro potřebné oběti nacismu z řad maďarských Židů narozených před 8. květnem 1945, kteří žili v oblasti vymezené maďarskými hranicemi v letech 1939–1945. Finanční příspěvky za rok 2006 a 2007 v celkové výši asi 4000 Kč na osobu je možno použít na úhradu nákladů na bydlení, lékařskou péči (včetně dentální), dále na úhradu léků a zdravotních pomůcek, domácí péči, dopravu a další služby. V současné době je v ČR evidováno asi 50 osob, jichž se tato pomoc týká. Klienti se mohou hlásit u paní Zlady Kopecké, tel. 224 800 810, e-mail kopecka@kehilaprag.cz. tk

KONFERENCE V SYNAGOZE

Ve dnech 25. a 26. dubna se v Hartmanicích (okr. Klatovy) uskutečnila vědecká konference „Identita versus integrita: Spolužití Čechů, Němců a Židů (nejen) v oblasti Šumavy a Českého lesa v 19. a 20. století“. Příspěvky, které představily poslední poznatky o česko-německo-židovském soužití, přednesli vědečtí pracovníci všech generací a vědeckých institucí či občanských sdružení (např. Vilma Iggersová, Německo; Petr Bednařík – ÚSD AV ČR; David Kovařík – ÚSD AV ČR; Radek Soběhart – VŠE v Praze; Kateřina Čapková – Terezínská iniciativa; Petr Hudičák – Seidlův archiv, Český Krumlov; Jiří Woitsch – Etnologický ústav AV ČR; Matěj Spurný – Antikomplex atd.)

Vedle historických přednášek byly představeny aktuálně řešené vědecké projekty související s česko-německou problematikou i stále se rozrůstající spolková a muzejní činnost, její význam a možnosti pro rozvoj regionu. Jeden blok konference byl věnován Památníku Hartmanice (kurátorka Tereza Brůchová) a utváření jeho expozice. Během diskuse zazněly vzpomínky pamětníků pohnutých událostí na Šumavě.

O konferenci přineseme podrobnější informace, viz též www.hartmanice.cz. mk

KAREL POLÁČEK A OBRAZ PRVNÍ SVĚTOVÉ VÁLKY

Ve dnech 24. až 26. 5. se v Rychnově nad Kněžnou koná již VI. poláčekovské sympozium, tentokrát na téma „Karel Poláček a obraz první světové války v české literatuře“.

Během konference zazní na 30 referátů, s nimiž vystoupí bohemisté z českých univerzit v Praze, Brně, Olomouci, Ostravě, Hradci Králové, Plzni a Ústí nad Labem. Přednášky oznámili také bohemisté ze Slovenska, Polska, Německa, Kanady a Švédska. V rámci doprovodného programu je připraven koncert v obnovené rychnovské synagoze. Přednesené referáty vyjdou již tradičně ve sborníku. Bližší informace o sympoziu podá Lydie.Sejkorova@rychnov-city.cz. ls

REKONSTRUKCE V JABLONCI

Když Židovská obec v Liberci získala v rámci navrácení bývalého majetku v roce 1994 činžovní dům v Luční ulici v Jablonci nad Nisou, počítalo se s tím, že v první řadě ho bude třeba opravovat a zlepšovat. Po několika letech se ale ukázalo, že pouhá oprava nestačí – a tak se Liberečtí rozhodli, že dům zrekonstruují. Financování se podařilo zajistit úvěrem za rozumných podmínek, a tak mohla v letech 2005 a 2006 proběhnout celková obnova. Objekt se nachází v památkově chráněné městské zóně a obsahuje řadu prvků, jejichž zachování a oprava sledovali pozorně místní památkáři. Výsledek je víc než dobrý: Komise pro realizaci Programu regenerace městské památkové zóny v Jablonci n. N. zhodnotila práci ŽO v Liberci jako „příkladně provedenou rekonstrukci se zachováním památkových hodnot kulturní památky“ a udělila jí v kategorii rekonstrukcí první místo.

Dobře odvedená práce má hned dva důležité efekty: obec získala zdroj příjmů do budoucna a zároveň významným způsobem zvýšila prestiž a dobrou pověst židovské společnosti na Liberecku. jd

Z OBSAHU:

- Vzpomínka prof. Z. Růžickové 3
- Sidry na tento měsíc 4–5
- Rozhovor s režisérem
Allanem Millerem 6–7
- Synagoga z doby ghetta 8–9
- Před sto lety
zemřel B. Bondy 10–11
- Osma a expresionismus 12–13
- Knihovnik a hebrejský cenzor 15
- O třech nových knihách 16
- Z českého tisku 18
- Izrael: Cena zajatců 19
- Kulturní pořady 21
- Zprávy z obcí 23
- Zprávy ze světa 24

Dámy a pánové.

V deseti minutách shrnout čtyřletou zkušenost šoa je skoro nemožné, krom toho jsem muzikant, ne řečník a odhodlala jsem se o tom mluvit poprvé, takže, prosím, mějte se mnou strpení.

Budu mluvit o naději.

Začalo to v roce 1938. Tehdy desetileté děti, dosud přesvědčené, že války patří do historie, si povinně zkouší ve škole plynové masky. Zdá se mi, že to byl konec mého až dotud nádherného dětství. „Bude válka?“ běžím s pláčem domů.

Nedlouho nato obléká tatínek důstojnickou uniformu a dobrovolně narukuje bránit naše hranice. – Doufáme – Hitler nemá sílu – máme přece spojence, Anglii, Francii!

Mnichov: v Paříži a Londýně nadšené davы vítají mírotvorce – Chamberlaina, Daladiera. Válka je odvrácena! Malý nárudek, nově vzniklý kdesi v centrální Evropě, odevzdá Hitlerovi, zdá se, že neprávem vlastněná území, a svět bude zase žít v míru.

Doufáme: celá rodina je od roku 1905 sokolská a u nás jsou bratří večer co večer: „I kdyby mělo dojít na nejhorší, tady není Německo, prohlásíme vás čestnými árijci nebo vás schováme, nedáme vás!“

Dochází na nejhorší, Hitler zabírá republiku...

Od rodiny z Chicaga přichází affidavit – potvrzení, že se za nás v Americe finančně zaručí – s tím už je jen třeba zajít pro vízum. „Národ se neopouští, když je v nesnázích!“ říká tatínek a doufáme dál...

Na řadě je Polsko a svět vstupuje do války. Teď už snad Hitler dlouho nevydrží!

V tzv. protektorátu ztrácíme postupně všechna práva na normální existenci. Škola, bydlení, nákup, doprava – žlutá hvězda nám zabraňuje vstupu na plovárnu, do lesa, do kina i divadla, nesmíme bez povolení gestapa opustit město, od osmi hodin večer nesmíme být na ulici. Obchod i byt zaberou Němci, na obzoru již hrozí vyhnání do ghetta.

Doma pravidelné návštěvy řvoucích a vyhrožujících gestapáků, paradoxně ještě dřív než kvůli židovství pro činnost rodiny v Sokole.

Kde jsou naše naděje!

ZANECHTE VŠÍ NADĚJE, KDOŽ VSTUPUJETE

Koncem roku 1941 je to tady. Nacisté mají zvláštní smysl pro mučení: jsme to my, čtrnáctileté děti, které musí roznášet povolání do transportu. Za jedněmi dveřmi zápch plynu – za druhými stará paní, která vůbec nechápe, proč má odejít ze svého

domova – všude pláč, nářek, zoufalství... Tahle zkušenost mi krajinu dětství zavřela navždycky.

Balíme svých 50 kilo. Zkuste si to někdy – redukovat všechno, co máte, na dva a půl leteckého kufří a odejít s tím do neznámé budoucnosti. V Terezíně ovšem naděje nemizí. „Všechno jde, když se chce,“ zpíváme s Karlem Švenkem, Verdiho *Rekviem*, *Prodaná nevěsta*, *Brundibár*, přednášky, a přitom hlad, nemoci, smrt a stále víc transportů, „na Východ“.

Doufáme: třeba tam bude víc jídla, budeme pracovat někde venku... až do Terezína přivezou děti z Bialystoku. Mají se tu obléct

TO VĚDOMÍ NÁS NIKDY NEOPUSTÍ

Zuzana Růžičková

a vykrmit, snad na nějakou výměnu či co, dostanou přidělené vychovatelky a nikdo jiný k nim nesmí. Ale... proč, když se jdou umýt pod sprchy, utíkají, a zoufale křičí: „Gas“ – plyn? Zanedlouho zmizí i s ošetřovatelkami – je mezi nimi i Otlta, milovaná sestra Franze Kafky – a s nimi mizí zas jedna naděje. Šeptá se o plynových komorách.

Před Vánoci 1943 je řada na mamince a na mně. Tatínek nám zemřel v květnu – bylo mu 47 let... Prožíváme dnes už stokrát líčené: tři dny v dobytčáku bez jídla, vody, hygieny, pak osvětivská rampa, světla, křik, esesáci se psy – matky s malými dětmi jdou na smrt plynem, my ostatní do tzv. „sauny“. Tam jste nazí, už ne lidé, jen nově vytetovaná čísla. Pak vám hodí pár špinavých hadrů – za vězeňské šaty už nestojíte – a jdeme do lágru. „Arbeit macht frei“ stojí nad vchodem, ale mělo by tu být Dantovo „Lasciate ogni speranza, voi chi entrate“ – „Zanechte vší naděje, kdož vstupujete“.

BYLO JEŠTĚ HŮŘ

Po půlročním pobytu, 7. března – je to náhoda nebo opět jeden z krutých esesáckých žertů, že Češi jdou na smrt v den narozenin T. G. Masaryka – odvázejí do plynu zářijový transport. Na nákladácích zpívají *Kde domov můj a Hatikvu* – izraelskou hymnu.

Asi tři týdny před popravou museli psát domů – „máme se dobře“, píší, s datem měsíc po své smrti – to je přece pro rodinu důkaz, že žijí, kdyby se náhodou něco prosllechlo...

My lístky dostáváme tuším koncem května. Tak, konec nadějí – tři týdny do popravu...

Ale ještě není konec – aspoň ne pro ty 2000 šťastných, kteří jsou ještě natolik „fit“, že je opilý lagerälteste Halbhuber, a poté ještě dr. Mengele pošlou na pravou stranu – na odklízecí práce do Říše. Ti nalevo – skoro 3000 – jsou ztraceni.

Spojenci se vylodili, v hořícím Hamburku, kam nás poslali, jsou nálety pravidelné jako hodinky: v poledne Američané, o půlnoci Angličané. A přeci – aspoň pro mne – není smrt jako smrt. Zemřeš možná s ostatními při náletu, ale není to totéž jako hrozná, ponižující poprava – chápete? Práce je těžká, nebezpečná, hlad je už zoufalý, však jsme se už léta nenajedli, zima, nevyspaní, ruce asi už nikdy nebudou moct hrát...

A přece je tu najednou zas naděje. Je únor 1945. Posílají nás kopat pasti na tanky, od Hannoveru je slyšet střelbu. Ve vzduchu jako by byl cítit závan jara, snad... snad přeci... hůř už snad nebude!

Jenže bylo. To úplně nejhorší, nejnelidštější peklo ještě čekalo.

POHLED HLOUBKOVÉHO LETCE

Bergen-Belsen. Tady už jde jen o likvidaci. 500 až 700 vězňů na bloku – spát jde jen s hlavou v klíně druhé. Polívka už je jen za odklizení mrtvých na hromady, kde je Němci páli. Všudypřítomné krysy roznášejí skvrnitý tyfus.

Patnáctého dubna stojíme na apelu... hodinu, dvě, nikdo nejde. Naděje! „Němci jsou pryč!“ hlásí buchenwaldští Češi, kteří jsou ještě jakž takž mobilní. Ale pryč je i všechno jídlo, přívod vody je uzavřen a vojáci s bílými páskami na rukávu naslepo střílejí do bloků. Den... dva dny... střelba se vzdaluje a s ní asi ta poslední naděje, která nás, zdá se, opět vodila za nos. Třetího dne navečer konečně přicházejí Angličané, kteří měli, po dohodě s Němci, infikovaný tábor obejít, neboť prý byl „neutrálním územím“. Naštěstí si jeden hloubkový letec tábor při přeletu fotografoval, uviděl hromady mrtvol, zděšen informoval velitele, a ten se nakonec rozhodl vstoupit do tábora.

Přežily jsme, maminka i já. Ale kolik jich nepřežilo, zahynulo třeba i v té poslední chvíli, a měli stejnou naději a stejně chtěli žít!

Jak to nedávno řekla jedna z nás: toto vědomí nás nikdy neopustí, a proto dnes stojím před vámi a ve jménu těch, kteří se nedožili, skládám svědectví.

(Tento text profesorka Zuzana Růžičková přednesla na shromáždění „Všichni jsme lidi“ u příležitosti Jom ha-šoa, 15. dubna. Redakčně upraveno.)

BEHAR-BECHUKOTAJ 3M 25,1 – 27,34

Jestliže judaismus dal světu ideu a ideál svobody – „Já jsem Hospodin, tvůj Bůh, který tě vyvedl ze Země egyptské, z domu otroctví“ – jak můžeme ospravedlnit skutečnost, že naše Bible přijímá instituci otroctví, a dokonce zákonem upravuje správné a nepatřičné zacházení s otroky? Proč Tóra nezrušila otroctví úplně?

Jestliže srovnáme zákony o hebrejském otrokovi, jak jsou psány v *Mišpatim* (2M 21,2-6), se zákony hebrejského otroka v naší sidře *Behar* (3M 25,39-47), nalezneme možná smysluplnou odpověď.

Na první pohled se tyto dva prameny zdají v rozporu. Oddíl *Mišpatim* nám říká, že: 1) jestliže si člověk koupí hebrejského otroka, může ho držet v otroctví šest let; na počátku sedmého roku ho musí osvobodit (2M 21,2). 2) Tato část také dovoluje vlastníku, aby po dobu služby opatřil otrokovi nežidovskou služebnici jako manželku s tím, že děti, které z takového svazku vzejdou, zůstanou nežidovskými otroky majitele poté, co jejich otec, hebrejský otrok, získá svobodu (2M 21,4). A za třetí: Jestliže si hebrejský otrok přeje zůstat ve službě déle než šest let, „protože miluje svého pána, jeho ženu a jeho děti“, může podle doslovného smyslu textu zůstat otrokem „navždy“ či podle výkladu talmudských učenců do jubilejního padesátého roku. Otroci si nicméně musí nechat propíchnout ucho u veřejí s mezuzou, aby se mu dostalo posláni Hospodinovy, a nikoli lidské nadvlády („Slyš, Jisraeli, Hospodin je náš Bůh, Hospodin je jediný“) (2M 21,5-6).

Zdá se, že jiný obrázek nám dává sidra *Behar*. Bible nám tu říká, že se nejedná o otroctví, jak bylo chápáno v dávnověku: „A zchudne-li bratr tvůj u tebe tak, že by sebe prodal tobě, nedej mu sloužit službu otrokou; jako námezdník, jako přísedník bude u tebe, až do roku jubilejního bude sloužit u tebe, ... neboť moji služebníci jsou, které jsem vyvedl ze země egyptské, nemají být prodáváni, jako se prodává otrok (tedy v nežidovské společnosti obklopující Izrael). Nemáš nad nimi vládnouti sveřepě, nýbrž báti se budeš Boha svého“ (3M 25,39-43). Nevlastníš otroky, říká text, jen sis najal námezdní dělníky!

Když zkoumáme doslovné znění z oddílu *Behar*, vyplývá z něj: 1) délka zaměstnání záleží na smlouvě mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem. 2) Tento oddíl se nezmiňuje o zaměstnavateli, který dodá služebníkovu nežidovskou manželku. 3) Pro delší zaměstnání nenarizuje ani propíchnutí ucha. Ve zcela jasných pojmech ovšem hovoří o tom, že se nejedná o otroctví, ale pouze o najaté dělníky.

SIDRY PRO TENTO MĚSÍC

Marc Chagall: Rút spící u Boazových nohou, 1960.

V aškenázké oblasti se na svátek Šavuot po ranní bohoslužbě předčítá Kniha Rút, protože se pojí s obdobím sklizně a narozeninami krále Davida, potomka Rút, která přijala židovskou víru.

הג השבועות שמח

Talmud nás učí, že každá z těchto biblických částí pojednává o jiném druhu „služebníka“. První (v *Mišpatim*) je zločinec, který musí být rehabilitován, třeba zloděj, který nemá prostředky na to, aby to, co ukradl, vrátil majiteli. Takový člověk je dán náboženským soudem „k prodeji“ a hledá se rodina, která na sebe vezme odpovědnost za nápravu. Zločinec není žádný zvrhlík, očekává se, že v řádném prostředí a při řádné práci (a s náležitou výplatou po šestileté službě) se ten člověk postaví na nohy. Soud ho tedy neosvobozuje, dává ho „k prodeji“ na jakousi domácí převýchovu. Za odpovědnost, kterou na sebe rodina bere, je odměněna prací, kterou u ní služebník vykonává, a případně jeho dětmi.

Druhý úryvek ze sidry *Behar* se zabývá odlišnou situací, kdy je člověk sám ochotný prodávat práci svých rukou. Bible zdůrazňuje, že v tomto případě se naprosto nejedná o otroctví: je to námezdní dělník, který si sám volí, jak dlouho bude pracovat, a zaměstnavatel ho „nevlastní“.

Je tu ještě další interpretace zmíněných oddílů. Rav Nachum Rabinowitz, děkan ješivy Birkat Moše, tvrdí, že otroctví stejně jako polygamie prošlo v rámci židovského zákona zásadní revizí. První úryvek v *Mišpatim* se objevuje na samém úsvitu židovské historie, kdy se ještě používá výraz *eved* (otrok, služebník), ale jeho obsah se významně mění: služba je časově omezena a tomu, kdo si přeje zůstat déle, se na znamení uznání hodnoty svobody propíchnuje ucho. Druhý oddíl se používá později, kdy už je Izrael připraven uznat, že otroctví bylo zrušeno a že namísto služebníků přicházejí svobodní námezdní dělníci.

Tento vývoj se týká i nežidovských otroků. Bible se jimi zabývá ve verších, jež následují po těch, jež jsme zkoumali. Uvědomme si, že stát se nežidovským otrokem u Židů znamenalo první krok ke konverzi: mužský otrok musel být obřezán, ženy chodily do mikve, všichni museli podléhat židovskému zákonu, kromě pozitivních příkazů určených časem.

NASO 4M 4,21 – 7,89

Každá z pěti biblických knih (Pentateuchu) dostala od našich učenců zvláštní jméno: první je Kniha stvoření, druhá Kniha vykopení; třetí Kniha svatosti (či Tóra kněžská) a pátá – Opakování Tóry. Čtvrtá kniha je nazvána *P'kudim*, počítání nebo sčítání lidu. Spoustu pozdějších komentátorů toto pojmenování mate. Vždyť počítání je v podstatě technický úkon, nijak nevystihuje to, co je ve čtvrté knize nejpůsobivější a co z ní činí možná nejpřesvědčivější část celého Pentateuchu – její sny i zoufalství, rozhodnost i rebelii. A proč navíc ten plúrál, *p'kudim* – jímž se zřejmě bere v úvahu nejen první počítání v úvodních kapitolách knihy, ale také počítání druhé v kapitole 26? Co je na těchto dvou sčítáních lidu tak důležitého?

Domnívám se, že odpověď nalezneme, zaměříme-li se na zásadní rozdíl mezi dvěma sčítáními: kniha Numeri začíná slovy „Zjistěte počet celé obce synů Jisraele podle jejich rodin, podle domů jejich otců, počítáním jmen, všechny mužského rodu podle jejich hlav, od dvaceti výše každého, jenž chodí na vojnu, sčítejte je podle čety a Aharon“ (4M 1,2-3). Na konci knihy je zmíněno druhé sčítání: „Zjistěte počet celé obce synů Jisraelských, od dvacetiletého a výše podle domů otců jejich, všech,

kdož mají konati vojenskou službu v Jisraeli“ (4M 26,2). Ve výzvě ke druhému počítání chybí slova o rodině, což, jak předpokládám, znamená naše pramatky a praotce, stejně jako osobní zmínka o jménech každého jedince; z prvního sčítání zůstávají jen „domy otců“.

Abychom pochopili změnu formulace, měli bychom si uvědomit tu nesmírnou změnu v myšlení a citění národa mezi dvěma sčítáními. Kniha Bemidbar začíná vírou ve slavnou budoucnost národa, jenž byl zázračně osvobozen z egyptského otroctví, jehož kmeny se shromáždily kolem Boží svatyně a jehož armáda se chystala dobýt Zaslíbenou zemi. Proto jsou do sčítání zařazeni všichni jednotlivci i se svými rodinami, vždyť už Abraham zanechal potomkům vizi etického monoteismu v Zemi zaslíbené. Samotné hebrejské slovo pro sčítání *mifkad* je kořenem pro *tafkid*, účel, a v době prvního sčítání se skutečně každý jednatel cítil jako významný účastník posvátného poslání.

Poté se ovšem vznešený úkol rozbil o hroty zoufalství. Národ začal reptat, stěžovat si, nařikal na hlad a toužil po mase, rybách, melounech a cibuli, po všem kromě many, již každý den dostával z nebes. Lidé se podvolují většině zvěďů, kteří se bojí bojovat o Izrael, dvakrát se vzbouří proti Mojžíšově vedení, a nakonec uslyší od Všemohoucího, že jejich generace je odsouzena zemřít v poušti. Co způsobilo ten rozklad, pád z výšin do nejhlubší propasti? Rav Naftali Cvi Jehuda Berlin se domnívá, že klíčem k tomu je složité biblické slovo *mito'nenim*, jež obvykle překládáme jako stěžování či reptání. Jak sami dobře známe ze zkušeností s dětmi i sebou samými, když toužíme po spoustě věcí, které se vlastně navzájem vylučují, postrádáme cosi zcela odlišného. Jak tvrdí zakladatel logoterapie Viktor Frankl, nejvýznamnější silou pro většinu lidí není touha po moci, jak učí Adler či Jung, ale touha po smyslu bytí, po jeho účelu a významu.

Rav Berlin tedy říká, že hebrejské slovo *mito'nenim* je odvozeno od výrazu *anna*, což znamená kam, jako v hebrejském výrazu *anna v'anna*, bloudě sem a tam, nejistým směrem, bez cíle. Na Sinaji měli Izraelci směr, rozhodli se naslouchat Božím příkazům a stát se světlem pro ostatní národy. Při prvním sčítání byl každý rozhodnutý hrát v společném úsilí jedinečnou roli. Ztráta inspirace změnila národ v masu rozhádaných a nespokojených jedinců. Při druhém sčítání už ztratili smysl pro osudové poslání. Tragédie knihy Bemidbar se tak v oněch dvou „sčítáních“ výborně odráží.

(Z komentářů rabiho Šlomo Riskina vybrala a přeložila am.)

BOHOSLUŽBY v pražských synagogách – květen 2007

Staronová synagoga

27. 4.	pátek	začátek šabatu	19.55 hodin
28. 4.	sobota	ACHAREJ-KEDOŠIM 3M 16,1-20,27 hf: Am 9,7-15 perek 3 mincha konec šabatu	19.40 hodin 21.10 hodin
2. 5.	středa	PESACH ŠENI	
4. 5.	pátek	začátek šabatu	20.06 hodin
5. 5.	sobota	EMOR 3M 21,1-24,23 hf: Ez 44,15-31 perek 4 mincha konec šabatu	19.50 hodin 21.22 hodin
6. 5.	neděle	LAG BEOMER	
11. 5.	pátek	začátek šabatu	20.17 hodin
12. 5.	sobota	BEHAR-BECHUKOTAJ 3M 25,1-27,34 hf: Jr 16,19-17,14 perek 5 mincha konec šabatu	20.05 hodin 21.35 hodin
16. 5.	středa	DEN JERUZALÉMA	
18. 5.	pátek	Roš chodeš sivan – začátek šabatu	20.27 hodin
19. 5.	sobota	BEMIDBAR 4M 1,1-4,20 hf: Oz 2,1-22 perek 6 mincha konec šabatu	20.20 hodin 21.48 hodin
22. 5.	úterý	předvečer Šavuot	20.32 hodin
23. 5.	středa	1. den ŠAVUOT	21.54 hodin
24. 5.	čtvrtek	2. den ŠAVUOT Mazkir Rut konec svátků	11.00 hodin 21.56 hodin
25. 5.	pátek	začátek šabatu	20.36 hodin
26. 5.	sobota	NASO 4M 4,21-7,89 hf: Sd 13,2-25 perek 1 mincha konec šabatu	20.30 hodin 21.59 hodin
1. 6.	pátek	začátek šabatu	20.44 hodin
2. 6.	sobota	BEHAALOTCHA 4M 8,1-12,16 hf: Za 2,14-4,7 perek 2 mincha konec šabatu	20.40 hodin 22.09 hodin

V sobotu a o svátcích šachrit (ranní modlitba) od 9 hodin.

Vysoká synagoga

Ve všední dny šachrit (ranní modlitba) v 8.00 hodin, mincha (odpolední modlitba) ve 14.00 hodin, maariv (večerní modlitba) v 19.30 hodin.

Jeruzalémská synagoga

22. 5.	úterý	předvečer Šavuot	20.00 hodin
23. 5.	středa	1. den ŠAVUOT večer	9.00 hodin 20.23 hodin
24. 5.	čtvrtek	2. den ŠAVUOT Mazkir	9.00 hodin 11.00 hodin

V sobotu a o svátcích ranní bohoslužba v 9.00 hodin,
každý pátek večer ve 20.00 hodin.

Bejt Simcha (Mánesova 8, Praha 2)

V sobotu 12. května od 10 hodin ranní bohoslužba s Masorti Olami a rabínem Ronaldem Hoffbergem. Kabalat šabat každý pátek od 18.00 hodin.

SPŘÍZNĚNOST S KAMENY

Rozhovor s držitelem Oscara režisérem Allanem Millerem

Foto Karel Cudlín, 2007.

Režisér **ALLAN MILLER** (nar. 1933 v New Yorku) absolvoval hudební studia na Harvardově univerzitě a v Evropě. V 60. letech začal pracovat ve státním rozhlasu v New Yorku a natáčet dokumenty o významných muzikantech. Získal dvakrát cenu Americké filmové akademie (Oscara): za snímek o natáčení Ravelova Bolera v podání Los Angeles Philharmonic Orchestra (1974) a za dokument o cestě houslisty Isaaca Sterna do Číny a o jeho tamním působení mezi mladými hudebníky (From Mao to Mozart, 1980); za film o houslistovi Jicchaku Perlmanovi byl oceněn cenou Emmy. K dalším významným filmům A. Millera patří snímek o společné práci čínského režiséra Čanga I-moua a dirigenta Zubína Mehty na provedení Pucciniho opery Turandot nebo o mistrovských hodinách klavíristy a dirigenta Daniela Barenboima. V současné době dokončuje práci na dokumentu o Starém židovském hřbitově v Praze.

Pane Millere, většinou točíte filmy o slavných hudebnících, co vás přimělo k tomu, abyste přijal práci mimo své téma?

S nápadem natočit film o Starém židovském hřbitově v Praze přišel asi před pěti lety můj přítel malíř a lékař Mark Podwal. Já souhlasil, protože jsem hřbitov znal. Poprvé jsem ho viděl ještě za komunismu, roku 1987. Tehdy jsem se tam procházel úplně sám. Nebyla tam žádná lana ani cestičky a mě to místo naprosto pohltilo. Do-

dnes to nedokážu vyjádřit, ale doufám, že film snad vysvětlí jedinečný pocit, kterým na lidi působí. Pocházím sice z židovské rodiny, ale nijak židovským životem nežiji. Přesto když jsem tam stál, pocítil jsem okamžitě spřízněnost s těmi kameny, tak silný pocit, že tam patřím, téměř mystický vztah k veškeré minulosti... To je dost troufalá představa, takže jsem ji v sobě raději uschoval. Když se pak ale objevil Mark, přijal jsem návrh na film jako krásnou příležitost využít jeho hlubokých znalostí o židovské Praze a současně zkusit zachytit, co ten hřbitov znamená pro Prahu, pro židovskou Prahu a pro lidi, kteří sem příjíždějí z celého světa.

Jakou metodu jste zvolil?

Je to hodně náročný úkol a nejsem si úplně jistý, jestli naplní všechna očekávání, která do něj vkládám. A to bez ohledu na to, kolik práce a pozornosti jsme tomu místu věnovali. Je v něm spousta záberů náhrobních kamenů a hřbitova. Zazní mnoho historických údajů z úst vynikajících odborníků a vědců, ale i z úst lidí, kteří se o hřbitov starají. Mluvili jsme s ředitelem Židovského muzea, s historiky, s lidmi, kteří se starají o stromy, restaurují tu náhrobky, provádějí po hřbitově turisty, mluvili jsme i s turisty samotnými. Občas jsme se jen zastavili a snímali náhrobky. Filmovali jsme ve všech ročních obdobích, za každého počasí, v nejrůznějších dobách dne, od úsvitu až po noc. Ten film, to je koncentrace všech možných údajů a vjemů a jejich rozvedení, prodloužení v záběrech.

Mohou turisté atmosféru hřbitova vychutnat?

Filmovali jsme spoustu turistů, mluvili hebrejsky, anglicky, německy, španělsky, italsky, francouzsky. Všichni říkali, je tu strašně moc lidí, člověk nic nevidí, náhrobky se naklánějí, ale je to úžasné místo! I když přicházejí v zástupech, jsou ohromeni, nemohou si pomoci, i školáci nebo adolescenti, u kterých by se dala očekávat blazeovaná nebo rádoby chlapácká reakce, i ti jsou úplně vedle.

Jakou roli hraje v tomto filmu hudba?

Velkou jako v jakémkoli filmu. Pomáhá vyjádřit náladu, pomáhá vytvořit přechody mezi záběry a zvýraznit pocity, které jsou s obrazem spojeny. Ve filmu zazní sedm

nebo osm typů hudby, o jejich konečném výběru se ještě budeme rozhodovat.

Film o hřbitově je už třetí snímek, který v Praze točíte. Který byl první?

Poprvé to bylo roku 1987, tehdy jsem natáčel dokument, jenž zaznamenal koncert Guaneriho houslového kvartetu v Rudolfinu. Jela se mnou i manželka, která připravovala článek o Václavu Havlovi pro *New York Times Magazine*. Havel byl tehdy ještě disident, Maruška s ním natáčela u něj doma a kazetu s nahrávkou označila jako „Guaneriho houslový kvartet – zkouška“. Vyvezli jsme ji pak v pouzdře na housle jednoho z muzikantů.

Podruhé jsem dorazil 30. prosince 1989 a několik týdnů jsem tu natáčel film o sametové revoluci. Je to dokument o událostech, ale také o mladých lidech z Karlovy univerzity, kteří nás tu prováděli a hodně se angažovali: o Nataše Dudinské, Martinu Mejstříkovi a Lize Švédové. Nazvali jsme ho *Listopadové děti*.

Vaše žena se jmenuje Maruška?

Pochází z Prahy, odešla s rodiči před nacisty jako dítě. Její otec byl lékař, psychiatr, dr. Josef Wiener (v Americe si změnil jméno na Winn), ale také psal hodně do novin, zajímalo ho divadlo, kabaret, kavárny, společenský život v Praze. Přátelil se s herci, spisovateli, měl moc rád například Karla Poláčka, se kterým hrával mariáš, nebo Voskovce a Wericha. Psal pod pseudonymem Alcantara, který si zvolil po jednom slavném, myslím, že španělském fotbalistovi, protože byl také velký sportovec. Jeho paní, moje pozdější tchyně, byla Hanka Taussigová. Na odchodu rodiny mojí ženy z republiky bylo zázračně jednoduše, že patřili k posledním, kdo směli odjet, a taky to, že s sebou táhli spoustu domácího vybavení, sklenice, nádobí, ale i nábytek. Dodnes máme doma takový veliký kus se spoustou zásevek a prosklených dvířek...

S kým dalším z pražské exilové společnosti jste se v Americe setkávali?

Rád vzpomínám na Pavla Tigrida, to byl krásný a nesmírně vtipný člověk. Jeho manželka Ivanka byla dobrá kamarádka mé tchyně. Často nás navštěvovali. Pavel pracoval v Americe za války jako taxikář a v jeho angličtině zůstaly nádherné ozvěny pouličního New Yorku. Když padl komunismus a Pavel se mohl vrátit do Prahy, byl tolik šťastný a dojatý.

Vy jste v New Yorku vyrůstal?

Na jeho předměstí. Tatínek byl právník. Naši se seznámili v Texasu, kde se z neznámých důvodů usadili jejich rodiče, kteří přišli do Ameriky z Polska a Ruska. Kdy-

by se jejich příběhy sepsaly, byla by to neuvěřitelná kniha. Například otec tatínka odešel roku 1904 z Ruska a dostal se do Londýna. Tam zašel k holiči, a když mu zabalili obličej do nahřátého ručníku, uslyšel z vedlejšího křesla hlas, který patřil jeho bratranci. Bratranec mu pak dal deset dolarů, za které se dostal do Ameriky.

Kdy se rozhodlo, že se budete věnovat hudbě?

Už v dětství, byl jsem velmi hudební dítě. Nevalně jsem brnkal na klavír, ale miloval jsem hudbu a zpíval ve sborech. Když jsem dokončil střední školu, předpokládalo se, že půjdu studovat práva. Jenže to léto po střední škole jsem jel se sborem na velké turné po Americe a uvědomil jsem si, jak moc muziku potřebuji. Nastoupil jsem sice na práva, ale už po měsíci jsem toho nechal a začal studovat hudbu; pak jsem jel do Evropy a studoval jsem dirigování. Nejsm ale moc dobrý dirigent. Na počátku šedesátých let jsem náhodou dostal nabídku pracovat ve státním rozhlasovém vysílání v New Yorku, starat se o hudební relace. A začal jsem se zabývat tím, jak může film zprostředkovat hudbu – což se stalo mým životním tématem.

Změnily se od dob, kdy jste se tímto tématem začal zabývat, filmy o hudbě?

Výrazně. Tehdy se hudba natáčela tak, že se na nejlepší místo v sále umístila jedna kamera, která snímala koncert po celou dobu z jednoho místa. Výsledkem byla neuvěřitelná nuda. Když se na to přišlo, prokládala se hudba zase spoustou záběrů, které neměly s muzikou vůbec nic společného – třeba pohledy na vodu, na běžící koně –, takže se ztratilo spojení s hudbou.

Většinu svého profesionálního života se tedy věnuji tomu, jak dokázat, aby se hudba stala hlavním tématem filmu a aby to bylo stále zajímavé. Udělal jsem asi pětadvacet filmových dokumentů, většinu z nich o hudbě. V určitém smyslu je velmi hudební film i ten o pražském hřbitově: vždycky žertuji, že když dělám film o hudebnících, není to o ničím jiném, než o lidech, kteří sedí. Není tam akce, láska, napětí, tajemství, nic. Natočit dokument o hudbě neznamená točit hudební představení. Znamená to zaujmout diváky pro hudbu, i když se o ni vlastně nezajímají, protože je začnou

zajímat lidé, kteří tu hudbu vytvářejí. Ti tu hudbu také „rozchýbávají“ – žádná velká akce, jak jsem řekl, ale alespoň něco. Stejný problém s nehybností jsem měl i na hřbitově. K tomu, abych ho oživil, dodal mu pohyb, spoléhám také hodně na hudbu.

Natočil jste dokumenty o špičkových světových hudebnících, mimo jiné o dirigetovi Zubinu Mehtovi, houslistech Jicchaku Perlmanovi a Isaaku Sternovi. Jaké to je pro vás? A jak reagují na natáčení oni?

Natáčel jsem i s jinými vynikajícími hudebníky, už si připadám jako „dvorní dokumentarista“. První hudební film, který jsem natočil, byl o tom, jak Zubin Mehta nahrává s Losangeleskou filharmonií Ravelovo *Bole-ro*. S Mehtou jsem vlastně nepřišel příliš do styku, natáčeli jsme ho jeden den při zkouškách. Byl neuvěřitelně dynamický, vypadal výborně na kameře, ale moc jsme se nebavili.

O pár let později jsem dostal nabídku natočit film o Isaaku Sternovi, o jeho zájezdu do Číny. Sám jsem tam nemohl jet, ale spolupracovali jsme při stříhání. Byl

s kým při stříhání měl. Nakonec jsem mu řekl: „Když tuhle scénu vyhodíte, zbytek filmu vás ukazuje tak nádherného, dokonalého, že tomu nikdo nebude věřit. Musíme tam nechat něco, co vás zlidštuje.“ To zabralo. Stali se z nás dokonce přátelé.

S Perlmanem jsme natáčeli v Izraeli, a pak v Číně, kam jel se svým programem pro mladé hudebníky. Bylo to asi před šesti lety, jmenuje se to *Perlman v Šanghaji*. Byl velmi přístupný, nikdy nic neodmítl, mohli jsme dát kameru třeba přímo před něj, když dirigoval.

Měli jste v Číně potíže s nějakými omezeními – směli jste například volně hovořit se studenty?

Ne, žádné problémy jsme neměli, čínské úřady Perlmana přímo pozvaly, chtěly, aby studenti byli vystaveni západnímu způsobu výuky. Jediní, komu to vadilo, byli učitelé – ti kroutilí hlavou nad tím, když Perlman muzikanty učil, jak hrát nejen prsty, ale také se snažit hudbou vyjádřit sama sebe. V Číně se objevila spousta hudebníků ze Západu, dveře jim otevřel Stern, Perlman v jeho práci pokračoval. A naopak z Číny začalo jezdit mnoho hudebníků na Západ. Bylo to totéž, jako když Stern přivedl spoustu lidí z Izraele na Západ.

Máte své oblíbené skladatele?

Těžko odpovědět, je to jako říct, kdo je vaše oblíbené dítě. Když jsem studoval dirigování, po každé mě nejvíc uchvátil kus, na kterém jsem pracoval. Když slyším hrát velké mistry, oblíbím si vždycky to, co hrají. V tom je krása a bohatství umění a je nádherné to vnímat. Ale dělat nějakou selekci? Těžko.

Na čem budete pracovat, až dokončíte film o Praze? Je možné, že se pražské tematice ještě někdy v budoucnu budete věnovat?

Určitě bych rád, čím víc to tu znám, tím víc mě to zajímá. V současné době připravuji dokument o ruském dirigetovi Marinského divadla v Petrohradu, který je současně dirigentem Londýnského symfonického orchestru a Metropolitní opery v New Yorku. Jmenuje se Valerij Gergiev. To je úžasný fenomén. Má fantastické hudební myšlení, neuvěřitelnou paměť a velmi humanistický přístup k hudbě a jejímu významu pro posluchače.

Alice Marxová

Allan Miller na Starém židovském hřbitově v Praze. Foto Karel Cudlín, 2007.

úžasně vstřícný, pomáhal mi, jak mohl. Při práci nastala situace, že Stern chtěl z filmu vystříhnout jednu scénu. Prostě si ji tam za žádnou cenu nepřál.

Jaká to byla scéna?

Sternovi se v Šanghaji nezdál klavír. Chtěl ho vyměnit. Jenže místní lidé prohlásili, že jiný nemají, že buď tenhle, nebo nic. Stern se rozzuřil, volal ambasadora do Pekinga a chtěl, aby z Pekinga poslali do Šanghaje klavír. V tu chvíli se v Šanghaji nějakým zázrakem objevil další klavír a bylo po problémech. Stern tu scénu nechtěl, protože ji pokládal za nediplomatickou. Hodně jsme o tom spolu mluvili, byl to snad nejtvrdší spor, jaký jsem kdy

NEZAPOMEŇ NA NÁS

V Terezíně byla zpřístupněna synagoga z doby ghetta

Historie terezínského ghetta z let 1941 až 1945, osudy jeho nedobrovolných obyvatel i podmínky a okolnosti života v něm byly během šesti desetiletí, která uplynula od konce 2. sv. války, zkoumány a popsány v řadě knih a studií. Důležitou roli v objektivním historickém bádání na toto téma mají zejména *Terezínské studie a dokumenty*, obsáhlé sborníky textů českých i zahraničních autorů, které od roku 1994 vydává Institut Terezínské iniciativy. Na základě dosud neznámých archivních materiálů a díky opuštění ideologických interpretací dochází ke korekcím nebo i k zásadním posunům v terezínské historiografii. To není celkem nic překvapivého: každá generace historiků poněkud mění úhel pohledu na dobu a téma, kterým se zabývá, a dochází k alespoň částečně odlišné interpretaci. Překvapivé však je, když se po letech zkoumání objeví dobře zachovaná památka hmotné povahy a významným způsobem přiblíží a dokumentuje minulost. A právě k tomu v Terezíně na konci minulého století došlo.

TÓRA V GHETTU

Počátkem devadesátých let byla v přístavku domu v Dlouhé ulici č. 17 objevena

malá synagoga z doby ghetta, vyzdobená nástěnnými malbami a hebrejskými texty. Terezín – a to nejen Památník Terezín, ale

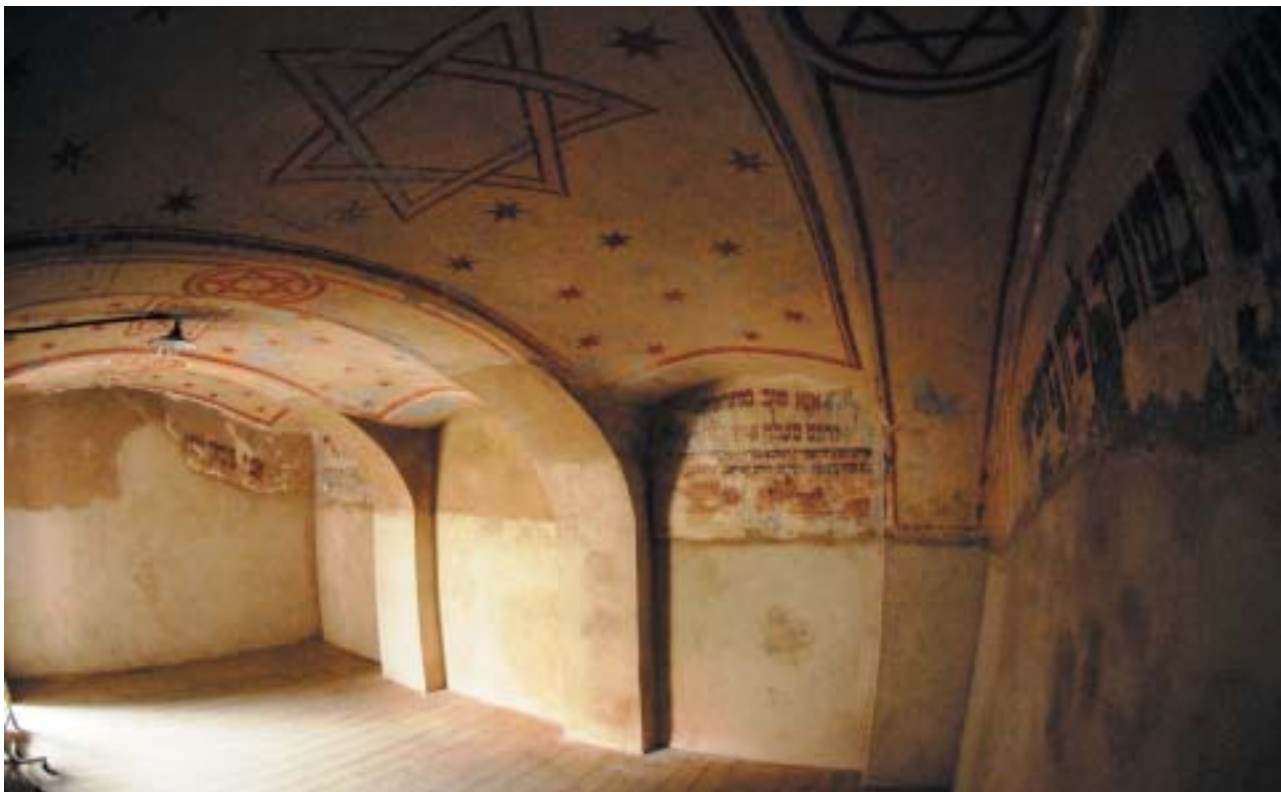
„A kéž naše oči uzří, jak se v soucitu vracíš na Sion.“

i město jako celek – je ve srovnání s jinými místy s podobnou minulostí místem zvláštním a jedinečným. Je to dáno zejména mírou autentičnosti prostředí, která umožňuje vstoupit do míst, jež se od dob ghetta prakticky nezměnila, a zároveň dává vzniknout příznačnému pocitu neskutečnosti města i toho, co se v něm odehrálo.

Existují obecně srozumitelné pojmy jako terezínští malíři, terezínská hudba, te-

rezínská literatura či terezínský kabaret. Kulturní fenomén z doby ghetta je dnes už s Terezínem neodmyslitelně spojený a zaslouženě se těší celosvětové pozornosti. Divadlo, hudba, knihy, obrazy – to vše pomáhalo lidem v ghettu neztratit zcela naději ani lidskou důstojnost. Synagoga v Dlouhé ulici ale vypovídá ještě o jiné tradici. O té, která se zatím nikdy z židovského osudu a praxe zcela neztratila a která rozhodujícím způsobem přispěla k trvání židovského národa – o tradici Tóry a náboženských pravidel života.

Současná doba a prostředí obecně nedůvěřuje víře, náboženství a praxi, jež doporučuje či vyžaduje, a pokud jim přiznává určitou hodnotu, pak většinou pouze ve vztahu k minulosti. (V této souvislosti je zajímavé, že když do Terezína dorazily v roce 1943 transporty Židů z Holandska, mnozí nich nevěřili, že byli převezeni do židovského ghetta, natolik se jim zdáli být asimilovaní Židé převážně z českých zemí vzdáleni židovství a jeho tradicím.) Mnohá svědectví o šoa jsou současně i svědectvím o rozchodu lidí s náboženstvím a ztrátě víry v Boha či v jeho spravedlnost a asi nikdo nemá právo s těmi, kteří prošli Treblinkou nebo Osvětimí, o tomto tématu polemizovat. Ale troufám si říci, že nikdo, komu srdce ještě zcela neokoralo, nemůže vstoupit do synagogy v Terezíně a odejít z ní bez pohnutí.

Pohled do prostoru terezínské synagogy. Spodní okraje omítky s nápisy zároveň ukazují, jak vysoko vystoupila voda při povodni v roce 2002.

BOHOSLUŽBY V TEREZÍNĚ

Doklady o bohoslužbách v Terezíně byly až do objevení této synagogy k dispozici v podobě svědectví vězňů, v literárním tvaru, a zejména v kresbách a obrazech terezínských malířů. Zde lze uvést např. *Společnou modlitbu na ubikaci* Mořice Nágl, *Bohoslužby v garáži* a *Po bohoslužbě* Lea Haase, *Synagogu v Kavalíru* Eduarda Neugebauera, *Bohoslužby v garáži* Jana Ullmanna či *Modlitebnu v ghettu* Malvíny Schalkové. Tyto kresby a malby (všechny jsou z roku 1943) mimo jiné dokládají, že zákaz židovských bohoslužeb, vyhlášený v protektorátu v říjnu 1941, v Terezíně neplatil zcela a že byly tolerovány přinejmenším táborovou samosprávou. Alespoň v denních rozkazech Rady starších ani ve sděleních židovské samosprávy Terezína z let 1941–1945, které se jinak hemží zákazy, výstrahami a varováními, se o bohoslužbách až do podzimu roku 1944, kdy jsou 17. 9. oznámeny časy a místa novoročních modliteb, nemluví.

„Nuže, zanech svého rozhorlení a měj soucit se svým vlastnictvím...“

ARTHUR BERLINGER

Prostor modlitebny o rozměrech 5 x 4 metry je přístupný ze dvora domu č. 17 (podle značení z doby ghetta patřil do bloku E II b). Má klenutý strop, který je spolu s horní částí stěn vyzdoben židovskými symboly, ornamenty a hebrejskými nápisy. Synagoga vznikla zřejmě někdy v průběhu roku 1943. Pozoruhodné je, že se podařilo zjistit jméno autora nápisů a maleb. Byl jím Arthur Berlinger (1889–1944) z německého Schweinfurta, který byl spolu s manželkou do Terezína deportován v září 1942. Berlinger v synagoze, kterou vyzdobil, rovněž vedl bohoslužby; dokládá to jeho zachovaný autotyp z roku 1943, na kterém se namaloval v této modlitebně jako kantor, stojící čelem k nástěnnému nápisu „*Da lifnej mi ata omed*“ (Věz, před kým stojíš).

Ve výzdobě se objevují Magen David, židovská šesticípá hvězda, hvězdičky v různých

velikostech na klenbě, představující oblohu, a ozdobné linky, které ohraničují je d n o t l i v á pole stropu a stěn. Na zdi po levé a pravé straně výklenku na východní stěně, ve kterém byl umístěn aron ha-kodeš (schránka na Tóru), jsou namalovány vždy tři hořící svíce. Texty jsou většinou vybrané citáty z Tachnunu, prosebných modliteb pro všední dny.

Jejich společným tématem je vyznání hříchů a žádost o Boží milosrdenství.

„KÉŽ NAŠE OČI UZŘÍ...“

Je to zvláštní pocit, číst na zdech: „Nuže, zanech svého rozhorlení a měj soucit se svým vlastnictvím, které sis vybral!“, „A přes to vše jsme Tvé jméno nezapomněli, nezapomeň ani Ty nás!“ či citát z modlitby

Šmone esre „A kéž naše oči uzří, jak se v soucitu vracíš na Sion“, a myslet na to, jak všichni – nebo skoro všichni –, kteří zde prosili o milosrdenství, prošli spolu se svým kantorem ohnivou pecí Osvětlení. A opět, jako na mnoha jiných místech v tomto městě, nás obklopuje nejednoznačná a matoucí podoba šoa, podivná tvář bez tváře, prázdná, které do své záhadné duté podstaty hrozí

nasát každého, kdo se pokouší pochopit a najít odpověď.

„Věz, před kým stojíš“ – východní výklenek, kde stával aron ha-kodeš.

Lidé, kteří tuto synagogu zřídili, vyzdobili, modlili se v ní, a pak byli odvezeni na místa ještě horší, než bylo terezínské ghetto, odpovídali na útlak a ponížení slovy, která jim předaly generace jejich otců. Mnozí z nich šeptali *Šema Jisrael, adonaj elohejnu, adonaj echad*. Slyš Izraeli, Hospodin je tvůj Bůh, Hospodin je jediný, i v plynových komorách. Každý židovský návštěvník modlitebny z časů šoa tato slova zná, ať už je jeho vztah k náboženské tradici jakýkoliv. A může je tedy pro památku těch, kteří se tu tajně modlili, pronést, zašeptat nebo jen nechat zaznít ve svém srdci.

Text a foto JIRÍ DANÍČEK

Od 10. května letošního roku mají návštěvníci Terezína možnost synagogu, používanou v letech 1943–1945, zhlédnout. Jejím dřívějšímu zpřístupnění zabránila povodeň v roce 2002, která bohužel některé nápisy a ornamenty na dolních částech stěn zničila. Většinu zachované výzdoby se však podařilo zachránit a restaurovat. Památníku Terezín se také podařilo získat do vlastnictví celý dům, v jehož zadním traktu se synagoga nachází (Dlouhá ulice č. 17), a upravit ho pro studijní a expoziční účely.

„A přes to vše jsme Tvé jméno nezapomněli, nezapomeň ani Ty nás!“

BOHUMIL BONDY

Sto let od smrti „reprezentanta znárodnění židů českých“

„To krásné jarní dopoledne poskytovalo Václavské náměstí řídký, pochmurně slavnostní obraz. Nahoře u zemského muzea v sluneční záplavě prostý pohřební vůz s dřevěnou rakví, pokrytou černým sukem a několika věnci, za ním jako mohutný proud hustý zástup lidí, naplňujících celou šíři náměstí. Hluboké ticho vládlo zástupem: vážné tváře mluvily, že je sem nevede zvědavost, nýbrž láska a úcta k zesnulému. Cítili jste, že zemřel muž, který se hluboko zapsal do srdcí českého lidu, že zemřel muž požehnaného života. Byl u nás zjevem výjimečným: muž železné praxe a nezložené energie, hlubokého vzdělání a měkkého, šlechtného srdce. Byl vynikajícím průmyslníkem, pozitivním praktikem národohospodářským, měl však vřelé porozumění pro kulturní potřeby národa a dovedl se zanítky pro ideální zájmy svého lidu.“

Tolik dobová zpráva o události ze 17. března 1907. Žádný Žid v Praze neměl tak slavný pohřeb jako Bohumil Bondy, rytíř a komtur s hvězdou Řádu císaře Františka Josefa I. Jako jednomu z mála Židů mu věnoval heslo i *Ottův slovník naučný*, který hovoří s uznáním o faktu, že Bondy „náležitě k činným a obětavým reprezentantům znárodnění židů českých“.

PODNIKATEL A POLITIK

BOHUMIL BONDY se narodil 15. listopadu 1832, tedy před téměř 175 lety, v rodině pražského průmyslníka a obchodníka Lazara Gabriela Bondyho (1800–1859) a jeho ženy Julie, rozené Reachové, kteří bydleli v Dlouhé třídě č.p. 741/I. Je příznačné, že Lazar Bondy byl vedle řady dobročinných spolků též členem představenstva *Spolku pro upravenou bohoslužbu* ve Staré škole (stála na místě dnešní Španělské synagogy), která byla od roku 1835 hlavním chrámem pražských židovských osvícenců a podnikatelů.

Bohumil vstoupil ve čtrnácti letech do železářského závodu otce jako praktikant. Později se oženil se Simonettou, roz. Wiesnerovou (1835–1906), s níž v posledním období svého života bydlel v paláci Černá růže na Příkopech. Po smrti otce (1859) převzal s bratrem Šalamounem obchod železem *Lazar G. Bondy & synové* v obci Bubny (tehdy ještě poblíž Prahy). Roku 1866 se stal jediným majitelem obchodu, firmu přivedl ke značnému rozkvětu, takže brzy patřila k největším svého druhu v českých zemích. Koncem 60. let založil v Bubnech továrnu na stroje a zpracování

železa, známou jako „Bondovka“ (stála tu až do roku 1977, kdy byla zbořena při stavbě nové dálnice), a později továrnu na drát a drátěnky, která patřila k největším v Rakousku; jako první v zemi začala vyrábět telegrafní a telefonní drát.

Úspěchy v podnikání a obchodu přinesly Bondymu dobré jméno. V roce 1864 byl zvolen do pražského obecního zastupitelstva a ve sboru obecních starších zasedal dlouhá léta; pracoval tu v četných komisích a odborech, zvláště platné služby prokázal při založení městské plynárny,

Vlaho Bukovac: Portrét Bohumila Bondyho, 1907.

pojišťovny a spořitelny a při nákupu fortifikačních pozemků. Ve válečném roce 1866 mu byl svěřen obtížný úkol přivést z Vídně městskou pokladnu a vymoci zde subvenci na rekvizice, které požadoval na Praze pruský generál Rosenberg. Úkol vykonal s energií a obratností jemu vlastní, bez ohledu na nebezpečí života.

V roce 1881 ho Národní strana kandidovala ve sněmovních volbách na Starém Městě pražském, kde byl zvolen a po dvě volební období pak byl poslancem ve Sněmu Království českého (poprvé za Staré Město pražské, podruhé za pražskou obchodní komoru). Ve sněmu se účastnil jako člen rozpočtové komise hlavně prací finančních a hospodářských, významně se podílel na návrhu zákona o stavbách zemských drah. Při zasedání českého sněmu v roce 1883 prý vynikl též řečí o sociálních problémech dělníků.

Od roku 1881, kdy se vzdal funkcí v městském zastupitelstvu, věnoval Bondy své síly především pražské obchodní a živnostenské komoře. Zastupoval tu ve voleb-

ním výboru českou menšinu a roku 1884 byl zvolen prvním českým prezidentem komory; šlo o revoluci v historii této významné instituce. Zanedlouho nato ho komora delegovala do státní železniční rady, kde uplatnil řadu návrhů na zlepšení železniční dopravy. Patřil k prvním, kdo poznali význam dopravní politiky pro český hospodářský rozvoj, a pracoval na uskutečnění důležitých dopravních projektů, jako bylo lepší spojení Prahy a českých lázeňských měst s cizinou nebo splavnění Vltavy a Labe, stavba holešovického přístavu a dunajsko-vltavsko-labského kanálu.

MUZEUM A JUBILEJNÍ VÝSTAVA

Krátce po ustavení nové obchodní a živnostenské komory byl za předsednictví Bondyho založen výbor, kterému bylo uloženo, aby „rázně uvedl v život“ myšlenku zřízení pražského Uměleckoprůmyslového muzea. To byla Bondyho dávná idea, kterou prosazoval společně s rytířem Vojtěchem Lannou. Sbírky (zatím 1454 předmětů) byly poprvé zpřístupněny 12. května 1886 ve stálé expozici muzea v budově Rudolfiny. Bondy pak působil 20 let v kuratoriu muzea, podílel se na budování sbírek i na stavbě nové muzejní budovy, pro niž vymohl na sněmu zemskou subvenci 600 000 K. Po Bondyho smrti bylo ve zprávě kuratoria vzpomenu jeho zásluh takto: „Zemřelý byl z nejhodnějších spolupracovníků našeho ústavu... Jakožto prezident komory staral se neúnavně o to, aby opatřil ústavu potřebné subvence a jiné peněžité prostředky, právě tak jako zasadil se později jakožto zemský poslanec o to, aby povolen byl větší obnos k účelům stavby musejní... Ústav ztratil v něm také štědrého příznivce, jenž zhusta jak k rozmnožování sbírek, tak i k umělecké výzdobě nové budovy musejní značnými dary přispěl.“ Ve Zprávách kuratoria za rok 1908 najdeme informaci o Bondyho velkorysém odkazu muzeu: „K dřívějším fondům přistoupil na počátku roku 1908 nový fond Bohumila Bondyho. Zvěčnělý... ustanovil v poslední své vůli, aby jeho dědicové, pánové Otto a Léon Bondy, uctili jeho památku věnováním obnosu 100 000 K dle jeho intencí na dobročinné a kulturní účely.“

S Bondyho činností v obchodní a živnostenské komoře úzce souvisí jeho účast při prosazení a přípravě slavné Zemské jubilejní výstavy v roce 1891. Jeho působení připomíná článek, publikovaný u příležitosti jeho 70. narozenin roku 1902 v *Českožidovských listech*: „V dobách, kdy poprvé začalo se mluvit a jednati o Zemské všeobecné výstavě v rozměrech nad obvyklé před tím výstav větších... byl to B. Bondy,

který první začal s úpisem 500 zl. k výstavnímu fondu, aby nejprve opatřeny byly prostředky peněžní, aby podnik na zdravý základ finanční byl položen! A když pak myšlenka všeobecné zemské výstavy vzdor odporu zástupců německého průmyslu v Čechách neutuchala, byl to zase B. Bondy, který ji živil, udržoval a v zapomenutí padnouti nedal...“ V roce 1888 obchodní a živnostenská komora pod vedením Bondyho ustavila výbor, v němž byli činní vedle Bondyho Karel Max hrabě Zedwitz, ing. Fr. Křížík a ing. Richard Jahn, který získal pro výstavu podporu předních zástupců šlechty. Kníže Karel Schwarzenberg jako předseda zemědělské rady a Bondy jako předseda obchodní a živnostenské komory svolali v listopadu 1888 první schůzi přípravného výboru, na níž byl přijat jejich návrh, aby bylo zahájeno upisování ke garančnímu fondu. Tehdy byl také ustaven výstavní výbor v čele s knížetem Schwarzenbergem a místopředsedou B. Bondym. V lednu 1890 došlo ve Vídni k předběžné dohodě mezi předáky české a německé strany, současně byly získány základní finanční prostředky od Království českého, Prahy a jiných měst, okresů i jednotlivců. Tak bylo zabezpečeno uspořádání jubilejní výstavy i stavba stálé výstavní budovy; další výstavní pavilony a stavby buďto výstavní výbor sám z poskytnutých prostředků a vlastního fondu.

Mnohostrannou činnost Bohumila Bondyho v průběhu výstavy vylíčil barvitě jeden ze současníků: „Od té chvíle náležel Bondy výstavnímu podniku celý a věru jedna z nejtěžších prací na jeho péči a práci byla uložena, aby opatřil finanční stránku podniku. Volba nemohla býti šťastnější: nejen že uměl vyhledati vydatné a trvalé prameny příjmů a vydání uvésti s mocností jejich v soulad... Jako člen výkonného výboru výstavy byl po vystoupení německých členů z výboru též pokladním radou, a zorganizoval tudíž vedení pokladen výstavních, příjmy peněz a výplaty účtů, jako předseda finančního výboru pak měl hlavní účast ve vypracování finančního plánu výstavy, který byl základem pro provádění během celé výstavy. Finanční výbor tento staral se o to, aby dary a garančními úpisy byly zjednány prostředky hmotné k provádění staveb, sestavoval a výkonnému výboru k rozhodnutí předkládal rozpočty na nové rozšiřovací stavby a práce, podával výkazy o finančním

stavu, zkoumal a poukazoval k výplatám všechny účty, upravoval poplatky z nápojů, prodeje předmětů a sestavoval řady vstupenkové; všechny smlouvy, např. s hostinskými, ochutnárnami, s podnikem loteriím, dále o plakátování, o pojištění a s podniky atrakčními prošly úradami jeho, konečně bylo jím vyřizováno veliké množství žádostí o slevy vstupného, o podpory ku slavnostem pořádaným... Této neúnavné péči a svědomité pracovitosti Bohumila Bondyho sluší děkovati za finanční úspěch výstavy, kterýž jest zajisté velikým, uváží-li se, že výkonný výbor po skončené výstavě byl s to odevzdati zemi do vlastnictví budovy v ceně 600 000 zl. beze vši odplaty.“

FILANTROP A PATRON ČESKOŽIDOVSKÉHO HNUTÍ

Bondy byl členem více než 70 vlasteneckých a humanitních spolků, zvláště štedrý byl ke Svatoboru, Ústřední matici školské a českým dětským nemocnicím, bohatý penzijní fond založil pro zaměstnance svého závodu. U příležitosti svých sedmdesá-

Jedním z velkých úspěchů B. Bondyho bylo organizování Jubilejní výstavy v r. 1891.

tin založil se svými syny nadací 10 000 korun při *Studentské koleji vysokých škol pražských* pro studující a kandidáty profesury české vysoké školy technické. V jeho věnování se praví: „Místo to má se v první řadě obsaditi studenty židovskými, jelikož si přejeme, aby tito, kteří často pouze z příčin chudoby a podpor na německých ústavech studují, českému národu se zachovali.“

Bondy byl čestným členem *Spolku českých akademiků-židů* a od jeho vzniku (1876) podporoval všechny jeho aktivity. Patřil mezi přední mecenáše spolku českých Židů *Or tomid* (Věčné světlo) pro pěstování bohoslužby jazykem hebrejským a českým od jeho založení (1881) a zasloužil se mj. o zřízení jeho modlitebny v Jindřišské ulici (1883). Svůj značný dar spolku *Ec hadaat* (Strom vědění) na podporu rabínských kan-

didátů doprovodil sdělením, že obnos ještě zvětší, pokud bude postaráno o to, aby kandidáti ovládali také český jazyk.

V době hilsneriády a četných protižidovských vystoupení na přelomu století vystoupil Bondy veřejně svými články proti pověře rituální vraždy (např. v *Hlasu národa*). V té době také začal společně s ředitelem Českého archivu, historikem Františkem Dvorským, pracovat na obsáhlém kompendiu *K historii Židů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, které shrnulo dokumenty z období let 906–1620, z nichž většina nebyla dosud publikována. Dílo vyšlo ve dvou svazcích v roce 1906, zamýšlený třetí svazek nebyl po smrti Bondyho již dokončen a sebraný materiál čeká dodnes na své zpracování. Toto monumentální dílo završilo Bondyho celoživotní péči o rozvoj českožidovského hnutí a je jeho odkazem pro všechny badatele na poli české židovské historie.

V Bondyho nekrologu v *Kalendáři českožidovském* zhodnotil novinář Viktor Teytz neobyčejný význam, který měla Bondyho osobnost pro českožidovské hnutí: „Čeští židé Inuli k B. Bondymu vždy zvláštní láskou a obdivem. Byl ztělesněním a zářivým vzorem snah českožidovských; Inul k českému lidu láskou uvědomělou a činorodou. Před jeho jedinečným zjevem padaly všechny předsudky a nenávist. V celém českém národě nebylo člověka, který by se mu odvážil odepírat úctu a obdiv. Co nám činí památku Bondyho zvláště drahou a významnou, je sebevědomí, s jakým se hlásil k svému židovství. Bondy byl příliš výrazná osobnost a příliš ryzí charakter, než aby šel po cestách oně bohaté židovské buržoazie, která je šťastna, může-li se domnívati, že okolí zapomnělo její židovství. Bondy naopak hlásil se otevřeně k židovství, byl také židem nábožensky, ovšem liberálním a pokrokovým. Byl Čechem v plném a nejkrásnějším slova smyslu, a proto neviděl, proč by se nehlásil k svému židovskému původu.“

Bohumil Bondy zemřel 15. března 1907, tedy před sto lety, a byl pohřben do rodinné hrobky na Novém židovském hřbitově v Praze. Ačkoli v jeho podnikatelském díle stejně jako ve filantropických a zčásti i kulturních snahách pokračovali jeho potomci, zejména syn LÉON (1860–1923) a vnuk KAREL (1894–1965), jeho osobnost a přínos české společnosti se dosud nedočkaly odpovídajícího zhodnocení. **ARNO PAŘÍK**

OSMA A EXPRESIONISMUS

Dvě výstavy věnované výročí zrodu české moderny

Od 6. dubna 2007 je v Českém muzeu výtvarných umění v Husově ulici v Praze otevřena výstava *Osma po 100 letech*, která chce připomenout výročí první památné výstavy této skupiny v dubnu a květnu 1907. Tehdy osm mladých pražských českých, německých a židovských malířů vystavilo v pronajatém krámkě ve Královské ulici 65 svých obrazů. Událost ve skutečnosti skromná vešla do dějin českého umění jako signál nástupu moderny a radikálního rozchodu s uměním minulosti.

VZPOMÍNKA NA OSMU

Současná výstava nemůže být přesnou rekonstrukcí první výstavy Osmy, je spíše symbolickou připomínkou této události. Nejvíce obrazů tehdy vystavili Bohumil Kubišta, Bedřich Feigl (který byl hlavním organizátorem výstavy) a Willy Nowak, méně Emil Filla, Max Horb, Otokar Kubín, Antonín Procházka a Emil Pittermann (Longen). Právě od těchto osmi umělců nabízí výstava výběr z jejich nejranějších obrazů z let 1905–10. Jejich práce jsou vystaveny v autorských souborech, které dovolují zajímavou konfrontaci jejich tvorby v tomto rozhodujícím období vývoje. U některých jsou patrná impresionistická nebo secesní východiska a jejich postupná proměna v nový výrazový styl, který vzbudil u Pražanů nečekané pohoršení.

Vystoupení autorů předcházely jejich cesty do Mnichova, Berlína, Drážďan, Amsterdamu či Paříže, ale také pražské výstavy Augusta Rodina (1902), současného francouzského malířství (1902), ale především výstava Edvarda Muncha (únor–březen 1905), která zasáhla všechny studenty pražské Akademie a působila jako katalyzátor jejich dosud nejasných snah. Potřeba nového výrazu, více bezprostředního, aktivního a konkrétního, spolu s uvolněným malíř-

ským rukopisem dala tomuto umění název expresionismus. Hlavní prostředek výrazu našli umělci především v jasné barvě, jaká se v přírodě často nevyskytuje a která byla také rozhodujícím prvkem obrazů van Gogha, Gauguina, fauvistů i Muncha. Od předchozí generace se mladí umělci odlišovali důrazem na formální stránku obrazu, na duchovnost nebo racionalitu a na hledání obecnějších a univerzálnějších řešení.

Ačkoli doby modernistických hnutí už asi doopravdy skončily, přesto se stále nemůžeme dohodnout, co bylo hlavní příčinou jejich vzniku. Bylo to jistě období zcela výjimečné kumulace různých uměleckých směrů a tendencí, na něž působil zrychlený vývoj hospodářského, společenského i poli-

Emil Artur Pittermann-Longen: Pohled na Raguzu (Dubrovnik), 1908.

tického života. Úspěchy technického rozvoje byly zdrojem nebývalého optimismu, který nacházel ohlas ve všech vrstvách společnosti a brzy zrodil také radikální politická hnutí. Díky rychlému pokroku techniky a hospodářské modernizace došlo brzy k rozporům mezi přísliby nového věku a skutečností, která byla zdrojem traumat a zklamání. Ohlasy těchto rozporů můžeme najít také v literatuře dekadentů, u Dostojevského a Przybyszewského nebo v dobovém zájmu o okultismus, spiritismus a extrémní psychické stavy. Počátek století znamenal konec relativního klidu a dlouhé politické rovnováhy v Evropě, napětí se stupňovalo

rok od roku a pomalu se hroutil dosavadní pozitivistický obraz světa. Moderní umění kupodivu našlo z této bezvýchodné situace své vlastní východisko.

Kurátorem výstavy v ČMVU je historik umění Olaf Hanel, který je rovněž autorem katalogu, přinášejícího medailony jednotlivých umělců a reprodukce všech vystavených obrazů. Výstava bude otevřena do 17. června 2007, poté by měla přejít do Východočeské galerie v Pardubicích.

PŘEDPOKLADY EXPRESIONISMU

Symbolické výročí zrodu umělecké moderny připomněla i nedávná výstava v Městské knihovně v Praze, nazvaná *Křičte ústa! Předpoklady expresionismu*, k níž právě vyšel v nakladatelství Academia stejnojmenný katalog. Historici umění Petr Wittlich, Vojtěch Lahoda, Karel Šrp a Marie Rakušanová, která byla rovněž kurátorkou výstavy, se v něm pokoušejí nabídnout

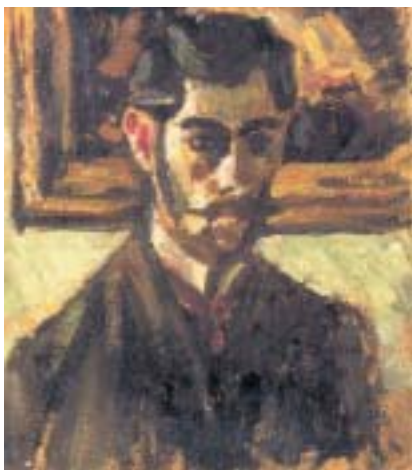
nový pohled na fenomén expresionismu a jeho význam v širším kontextu českého umění.

Zatímco dřívější badatelé hledali ve vystoupení skupiny *Osma* především znamení diskontinuity a negace tvorby předchozí generace, ve skutečnosti v jejich tvorbě existuje řada nepochybných souvislostí a příbuzných témat. Srovnání tvorby umělců obou generačních vrstev, stojících na počátku vývoje českého moderního umění, umožňuje lépe pochopit prvky podobnosti i odlišnosti jejich vidění a výrazu. Také

tato výstava byla v mnoha směrech objevená. Představila méně známá díla z předních pražských sbírek a ukázala i málo známá díla řady českých židovských umělců Alfreda Justitze, Jiřího Karse, Bedřicha Feigla, Maxe Horba, Eugena Kahlera, stejně jako díla některých rakouských či německých malířů z českých sbírek (Lowsis Corinth, Gustav Klimt, Oskar Kokoschka, Wenzel Hablik, Max Oppenheimer), která otvírají otázky po souvislostech českého expresionismu s dalšími uměleckými centry ve střední Evropě.

Jednotlivé studie objemného katalogu přinášejí podrobné analýzy a úvahy nad

některými motivy a tématy, které byly v tehdejší tvorbě neobvykle akcentovány. V úvodní studii se P. Wittlich zabývá osobními dispozicemi a osudy impresionisty Otakara Lebedy a sochařů Fr. Bílka, Quida Kociána či Jana Štursy, v jejichž díle byl tehdy prožívaný tragický úděl umělce vyjádřen zvláště naléhavě. V tomto bodě souvisí raná moderna i se širším duchovním

Bedřich Feigl: Autoportrét, 1907.

a uměleckým proudem dekadence, jehož neobyčejně zajímavou a obsáhlou přehlídku jsme mohli zhlédnout na výstavě *O barvách chorobných – idea dekadence a umění v českých zemích* v Obecním domě již na podzim minulého roku.

V. Lahoda ve své studii (nazvané *Strhni závoj!*) ukazuje, jak se měnil obraz města v obrazech mladých malířů, vyhledávajících krajinu drasticky zasaženou průmyslovou činností, která definitivně ruší její zasněnou idylličnost a dává otevřeně výraz disharmonii. Zrychlené tempo městského života bylo zdrojem nové senzibility, ale také napětí a protikladů, odkrývajících sociální i existenciální rozpory společnosti. Umělci našli své nové motivy na městské periférii, v obrazech továren s kouřícími komíny, na nádražích a ve vlcích, byli fascinováni anonymním životem velkoměsta, oslnivou scénou šantánů, divadel a cirkusů, jejich život se odehrával ve veřejných prostorách kaváren, barů či nevěstinců. Jako symbolické téma vstupuje do jejich obrazů motiv hráčů karet – jakýsi nový existenciální typus –, k němuž se vícekrát vraceli B. Kubišta, E. Filla, V. Beneš nebo A. Procházka, stejně jako Jiří Kars, Max Horb nebo Bedřich Feigl.

Proměnou vnímání vlastní tělesnosti a sexuality v dílech umělců obou generací se ve svém příspěvku zabývá M. Rakušanová. Sleduje napětí mezi vcítěním a abstrakcí, asketickou a vitální reakcí v umění a životě jeho tvůrců, odpovídající Schopenhauerovu estetickému pesimismu nebo

dionýskému kultu života u Nietzscheho, dvou nejvlivnějších filosofů z přelomu století. Zabývá se konflikty jedince se společností a konvencemi od dětství a puberty, tragickými aspekty sexuality, kolísající mezi zbožštěním a prokletím, které přivedly k sebevraždě nebo k úvahám o ní i některé z umělců. Sleduje obraz ženy jako *femme fatale* v podobě Salome a Messaliny nebo pařížských *gigolletes* Františka Kupky, stejně jako v plastikách Mařatky, Šalouna a Kafky či kresbách Gustava Klimta, Ludwiga Kirchnera, Oskara Kokoschky, Maxe Oppenheimera nebo Eugena Kahlera.

AUTOPORTRÉTY

Souvislosti a proměny ikonografie obrazů starší a mladší generace moderny dobře dokládá početný soubor autoportrétů, které by mohly být tématem i pro samostatnou výstavu. Právě v upřených pohledech malých umělců, výrazu vyzývavého vzdoru s hořící cigaretou v koutku úst je snad nejvýstižněji patrné napětí doby i odhodlání umělců k novému výrazu. Portrét a autoportrét v jejich podání nabývá zvláštní význačnosti jako soustředěné zachycení niterného sebezpytování a stylizace, představitivosti a vystupňované vůle. Mezi nimi jsou nejvýrazněji zastoupeni Kubišta, Filla, Špála či Procházka, významně jsou přítomni také Justitz, Feigl, Kahler, Kars nebo Pittermann.

V závěrečné části katalogu se Karel Srp zabývá motivem prvních lidí, Adama a Evy, nahých postav v primitivizujícím

Otakar Kubín: Portrét Huga Siebenscheina, 1908.

podání uprostřed exotické přírodní scény, stejně jako novou interpretaci dalších biblických motivů a antických témat (Prométheus, Hérakles). Současně vystoupilo do popředí téma koupání a osvobozujícího života v exotické přírodě. Autor sleduje roz-

klad forem u Kupky a Gutfreunda a výstavbu nové formy, budované na základě vnitřních vazeb a souvislostí. Především se však zabývá zrodem moderního kubizu-

Bohumil Kubišta: Vlastní podobizna, 1905.

jícího stylu v době mezi 35. výstavou S.V.U. Mánes a 1. výstavou Skupiny výtvarných umělců v letech 1911 v obrazech Bohumila Kubišty, kresbách a pastelech Františka Kupky a plastikách Otty Gutfreunda, kteří s největším úspěchem přivedli uvolněný výraz k novému stylovému projevu analytického kubismu, kubofuturismu nebo abstrakce.

Ke zkoumání umění počátku 20. století patří také podrobnější studium záměrů, myšlenek a osudů jednotlivých umělců, stejně jako širší společenské a politické souvislosti, kterých v tomto případě autoři katalogu příliš nevyužili. Jedním z takových problémů by mohla být i poměrně početná účast mladých židovských umělců při nástupu nových směrů evropské moderny. Obvykle se zmiňuje jejich údajný sklon k abstrakci, převaha rozumového nad citovým, především ale sama nezobrazující povaha některých moderních směrů, která byla snad lépe přijatelná židovské tradici. Zapomíná se přitom, že to byla především perzekuce a pogromy ve východoevropských zemích, které vedly k nepřetržité emigraci skupin i jednotlivců, z nichž mnozí se pokoušeli uplatnit také v umění. U nás právě Kafkova generace jako první vstupovala do formálně rovnoprávného světa, měla možnost studovat na univerzitách a usilovat o uznání v umění a literatuře. Právě ona však byla také vystavena mnoha rozporům při hledání vlastní identity mezi asimilací a ortodoxií pod tlakem dobového nacionalismu a antisemitismu.

ARNO PAŘÍK

ROMANCE PRO MERKAVU

Pověstný tank dorazil do Posázaví

Posázavská vesnice Lešany proslula díky Františku Hrubínovi. Básník v ní trávil dětství, chodil do školy a čerpal vše, co později zúročil v *Srpnové neděli, Romanci pro křídlovku* či *Lešanských jesličkách*. Drsněji založené náture však do Lešan již deset let přitahuje Vojenské technické muzeum. Od 26. května, kdy otevírá pro veřejnost, nabízí unikátní novinku: vůbec poprvé je tu mimo Izrael vystaven tank Merkava v kompletní a provozuschopné verzi.

Není to náhoda. Svým darem židovský stát symbolicky oplácí zbrojní pomoc, kterou mu v rozhodujících okamžicích války za nezávislost před 59 lety poskytlo Československo.

S MOTOREM VPŘEDU

Merkava je pozoruhodný stroj, který se natrvalo zapsal do análů vojenství. Historie tanků se píše už devadesát let, ale Merkava je první a zatím poslední typ s motorem vpředu. Tuto koncepci Izrael nezvolil kvůli technickým přednostem, jako je tomu dnes všude na světě u osobních aut. Hlavní motivací pro revoluční krok byly válečné zkušenosti (1967 a 1973) a potřeba chránit posádku.

Analýzy ztrát z šestidenní a jomkipurové války ukázaly, že kritickým momentem pro tankisty je opuštění zasaženého vozidla. Vylézá-li posádka skrze poklopy na horní části věže, představuje ideální terč. Naproti tomu Merkava s unikovým východem v zadním pancíři (motor je vpředu) umožní rychlé opuštění stroje, přitom v relativním skrytu.

Nově uvolněný prostor v zadní části tanku nabízí i další možnosti využití. Skýtá útočiště pro výsadkové komando, umožňuje úkryt a převoz raněných do polní nemocnice či umístění velitelského a řídicího stanoviště. Hlavní součástí tohoto izraelského know-how je speciálně konstruovaný průlez, jakési drapákové dveře. Křídla děleného pancíře průlezu se otev-

rají nahoru i dolů, což chrání nastupující a vystupující.

Důraz na psychologickou stránku boje vyplývá i z jiné skutečnosti. Posádku Merkavy tvoří čtyři muži – velitel, střelec, řidič a nabíječ. Na první pohled to působí zastarale, vždyť moderní tanky mají kvůli úspoře místa i rychlosti střelby automatické nabíjení, takže ušetří člena posádky, navíc obecně považovaného za největšího troubu. Proč se tedy Merkava jakoby vrací nazpět? Když se na to autor těchto řádek ptal izraelských tankistů na Golanech, dozvěděl se následující: automatické nabíjení bývá poruchové, ale především může nabíječ v případě potřeby zastoupit jiného člena týmu, vyřazeného z boje (řidič ani střelec své stanoviště jen tak opustit nemohou).

PROŠEL BOJÍ V LIBANONU

Otcem myšlenky i projektu vlastního izraelského tanku byl před čtyřiceti lety generál Israel Tal, v USA považovaný za jednoho

Merkava na cestě do Lešan (Hamburk). Foto M. Burian.

z pěti největších tankových velitelů historie (dalšími jsou Američané Patton a Abrams, Izraelec Peled a Němec Rommel). Právě před třiceti lety je tento vývoj ukončen a Merkava vyjíždí z vývojových dílen na cvičišť.

Svět se o ní dozví v květnu 1978. V Jeruzalémě, na přehlídce ke Dni nezávislosti, Merkava zastaví před tribunou, z jejích útroh vyskočí deset vojáků v plné zbroji – a všichni přihlížející žasnou, neboť tank

suplující obrněný transportér ještě nikdo neviděl. První zkoušku ohněm absolvuje za války v Libanonu roku 1982. Tam je nasazeno 180 strojů, které svou úspěšností jasně převyšují sovětský model T-72 na straně protivníka.

Právě z této první série (typ Merkava Mk. 1) pochází exemplář vystavený v Lešanech – vyrobený v roce 1980 a s libanonskou zkušeností. Má americký motor Continental o výkonu 675 kW, kanon ráže 105 mm a podpurný minomet ráže 60 mm lafetovaný na věži u velitelského poklopu. Z těchto detailů mimo jiné plyne, že při převozu tanku do Česka bylo nutné získat i zvláštní povolení pro reexport amerického motoru a převodovky.

Nicméně vývoj Merkavy jde dále. Částečně je to vidět i na lešanském exempláři. Jak říká pracovník muzea Michal Burian, tanky starších sérií procházely modernizacemi a úpravami po bojových poškozeních, takže není jednoduché určit jejich stáří. Právě lešanský tank má pod věží řetězovou clonu proti kumulativním střelám, což ho zdánlivě řadí do modernější série Merkava Mk. 2.

Ta se vyráběla od roku 1983 a odrážela nové požadavky bojů s guerillami ve městech – větší ochranu proti ručně odpalovaným protitankovým střelám. V roce 1989 byla zavedena do výzbroje série Merkava Mk. 3 s kanonem ráže 120 mm a v roce 2002 – uprostřed druhé intifády – byl veřejně představen současný model Merkava Mk. 4, motoricky posílený a dále optimalizovaný pro městský boj. Jako exponát ovšem zatím není ani v izraelském tankovém muzeu v Latrúnu, natož v Lešanech.

KDYŽ KANON, TAK NĚMECKÝ

Co se Merkav týče, za pozornost ještě stojí přinejmenším dvě věci. Celý čtyřicetiletý program vývoje a výroby přišel na 6,5 miliardy dolarů. To je síce nesmírná částka, ale v přepočtu jen o málo převyšuje cenu jaderné elektrárny Temelín. Přitom se zdá, že perspektiva Merkav je lepší, než bude perspektiva Temelína po čtyřiceti letech.

Izrael zahájil vývoj vlastního tanku proto, aby byl nezávislý na cizích dodávkách. Když už se spoléhal na někoho za hranicemi, tak na Američany, od nichž přebíral motory a převodovky. Poslední verze Merkavy má ovšem základní prvky evropské, notabene německé. Motor (1119 kW) pochází z tanku Leopard 2 a kanon ráže 120 mm vyvinula firma Rheinmetall. Ukazuje se tak, že právě v Německu Izrael vidí spolehlivého partnera.

ZBYNĚK PETRÁČEK

(Autor je bývalý velitel tanku T-55.)

KNIHOVNÍK A HEBREJSKÝ CENZOR

Výstava osvětluje křesťansko-židovské vztahy na konci 18. století

Nestává se příliš často, aby o člověku takřka neznámém vznikla celá výstava a kniha. Osobnost Karla Fischera však takovou pozornost bezesporu zasluhuje. Vzhledem k jeho nízkému původu je pozoruhodná již jeho služební kariéra a také

její neuvěřitelná délka: byl knihovníkem v pražské univerzitní knihovně více než 58 let a úřad hebrejského cenzora vykonával téměř 55 let. Ačkoli nebyl (oproti vžitě představě) židovského původu, židovská problematika byla jeho velkým koníčkem a jeho životní příběh, jenž byl s osudy Židů úzce spjat, vrhá zajímavé světlo na křesťansko-židovské vztahy na přelomu 18. a 19. století.

Fischer se narodil do chudé křesťanské rodiny krejčovského mistra Josefa Fischera v Hroznětíně 21. dubna 1757. V letech 1769–78 studoval na piaristickém gymnáziu v Ostrově a jako nadaný nemajetný student se měl stát duchovním. Roku 1778 přišel proto do Prahy, avšak namísto teologie se zde devět let věnoval soukromému studiu orientálních jazyků u hebrejského cenzora a emeritního univerzitního profesora Tirsche. Během této doby, kdy si na živobytí vydělával domácí výukou dětí, nabyl Fischer vynikajících znalostí hebrejštiny, aramejštiny a „židovské“ němčiny. Začal cenzorovi pomáhat s jeho úřadem a rozhodl se věnovat hebrejské cenzuře i v budoucnu. Těžkou existenční situaci, do které se dostal v 80. letech, vyřešil Fischer díky nabídce knihovníka Ungara, který mu r. 1785 nabídl práci v nedávno otevřené univerzitní knihovně. Získal tak stálý plat a volný byt v Klementinu, což mu umožnilo založit rodinu a věnovat se dále oblíbenému studiu hebrejštiny. Z nejnižší po-

zice sluhy se Fischer v knihovně vypracoval až do druhého nejvyššího úřadu kustoda, a v letech 1825–28 dokonce celou instituci vedl.

Po smrti cenzora Tirsche byl Fischer r. 1789 jmenován hebrejským cenzorem a překladatelem pro celé Čechy. Po zbytek života (zemřel v roce 1844) byl pak jeho pracovní den rozdělen mezi dopolední práci v knihovně a odpolední práci v cenzurním úřadu. Jakkoli je jistě oprávněné pohlížet na instituci cenzury kriticky, je ji třeba vnímat v historickém kontextu doby, kdy v habsburské monarchii panoval přísný státní dohled nad veškerým tištěným slovem. Povolání cenzora, vyžadující značné znalosti, bylo proto velice důležité. Jeho osobnost a erudice hrály při posuzování knih významnou roli, a není proto překvapivé, že mezi cenzory najdeme za Fischera řadu významných osobností českého vědeckého a kulturního života (P. J. Šafařík, J. Dobrovský ad.). Vzhledem k tomu, že Fischer byl skutečným znalcem židovské problematiky i člověkem s otevřeným postojem vůči Židům, bylo jeho jmenování cenzorem *in hebraicis* pro české Židy vlastně štěstím.

Fischerova rukama procházela více než půl století veškerá hebrejská tištěná produkce v Čechách. Cenzuru vykonával

E. Kraus: Rekonstrukce vzhledu Židovského Města podle Langweilova modelu Prahy.

ve svém klementinském bytě, kde si denně podávali dveře židovští návštěvníci. Jeho agenda byla trojí. Jakožto cenzor kontroloval nové rukopisy a knihy určené k tisku, jako revizor kontroloval dovezené kni-

hy či knižní pozůstalosti a jako překladatel poskytoval překladatelské služby z hebrejštiny, rabínskému jazyku a židovské němčiny do němčiny. Přesnou představu o jeho každodenní práci poskytuje dodnes zachovaný cenzurní deník, jenž dosvědčuje, že hebrejská cenzura i překladatelství byly v Praze vykonávány poměrně rychle a pružně.

Díky neobyčejným znalostem a vstřícnému postoji si Fischer získal uznání řady židovských vzdělanců. S některými z nich vedl korespondenci, převážně v hebrejštině, z níž se dodnes v Národní knihovně zachovalo více než 200 dopisů. Nejbližším Fischerovým přítelem byl známý pražský rabín Eleazar Fleckeles a mezi jeho dalšími přáteli najdeme např. významného učitele Talmudu Becalela Ranschburga, umírněného osvícence Barucha Jeitelese či nakladatele Mosese Israela Landaua.

Výstavou o K. Fischerovi se její pořadatelé, Národní knihovna ČR a Židovské muzeum v Praze, rozhodli uctít tři významná výročí: 200 let od úmrtí prvního bibliotékaře c. k. Univerzitní knihovny K. R. Ungara, 230 let od zveřejnění knihovny a 250 let od Fischera narození. Jednotlivé části výstavy jsou věnovány jeho mládí, knihovnické a cenzurní činnosti, myšlenkovému světu a stáří. Návštěvník zde najde ukázky Fischerovy korespondence (např. s rabínem Fleckelesem), doklady o jeho cenzurní a knihovnické činnosti i vyobrazení míst a osob, spjatých s jeho působením.

Současně s výstavou vychází knižní monografie *Na rozhraní křesťanského a židovského světa. Příběh hebrejského cenzora a klementinského knihovníka Karla Fischera (1757–1844)* od autorů scénáře výstavy Ivety Cermanové ze Židovského muea v Praze a Jindřicha Marka z Národní knihovny ČR. Na základě řady nově objevených materiálů z rukopisných a archivních fondů Národní knihovny a Národního archivu mapuje podrobně Fischerovy životní osudy

a přispívá tak nejen k dějinám pražské univerzitní knihovny a hebrejské cenzury, ale též k dějinám českých Židů. (Výstava je přístupná v Ředitelské chodbě Klementina do 30. května 2007.)

IC

O TŘECH NOVÝCH KNIHÁCH

Mikulov, Bezručice, Průvodce židovskou střední Evropou

Kniha Soni Nezhodové **Židovský Mikulov** je odborně zpracovaná, ale přístupným jazykem napsaná monografie, chronologicky probírající historický vývoj, vnitřní život a obyvatele nejvýznamnější moravské židovské obce (a po Praze bezesporu druhé nejvýznamnější židovské obce na území našeho státu).

Autorka značně obsažného textu (kniha má 424 stran) čerpala z bohatých materiálů uložených v různých archivech, z rozsáhlé dosavadní knižní i časopisecké literatury a také z velmi zajímavých vzpomínek pamětníků a z rodinných archivů mikulovských rodáků žijících v zahraničí. Právě díky citovaným písemným záznamům těchto osobních vzpomínek, autorčiným osobním setkáním s rodáky i zařazením fotografií z rodinných pozůstalostí získala kniha důležitý aktuální rozměr, spojující historii s dneškem.

Kromě demografického, administrativně-právního a stavebního vývoje židovské obce probírá kniha podrobně i dějiny moravského zemského rabínátu (zemští rabíni sídlili až do poloviny 19. století v Mikulově), život a dílo jednotlivých rabínů a představitelů obce, systém spolků a nadací, život a dílo zdejších významných rodáků působících jinde (především ve Vídni). Jedna z kapitol je věnovaná časově krátké, ale velmi záslužné činnosti mikulovského židovského muzea pro Moravu a Slezsko.

Značnou pozornost věnuje autorka důležitým sociologickým a sociologicko-politickým problémům 1. poloviny 20. století: otázce židovské identity, vztahu k náboženství, užívanému jazyku, deklarované národnosti a státní příslušnosti. Jde především o problémy související s rozpadem Rakouska-Uherska, se snahami o národní sebeurčení nebo autonomii německy mluvících oblastí Československa a o vzrůstající antisemitismus sudetoněmeckých politických stran, to vše prožívané v mikroregionu Mikulovska.

Citelným „technickým“ nedostatkem této významné a záslužné publikace je snad jen absence plánu města nebo aspoň jeho židovské části. Text knihy totiž na mnoha místech uvádí historická i dnešní jména ulic a náměstí nebo topografické údaje, v nichž se čtenář bez plánu nemůže orientovat.

Židovský Mikulov vydala Matice moravská jako 19. svazek Knihovny Matice moravské v Brně roku 2006.

Konzervátor památkové péče Franz Busl a jeho manželka, lékařka Ingild Janda-Busl, žijí v Bavorsku a už několik desetiletí se zabývají dějinami zaniklých západočeských židovských obcí a dokumentací jejich památek, především hřbitovů. Nedávno vydali knihu **Die Geschichte der jüdischen Gemeinde in Weseritz / Bezručice**, německy psanou historii bezručické židovské komunity, která je pravděpodobně doposud nejrozsáhlejší monografií (544 stran) věnovanou jen jediné židovské obci na českém území.

Na základě excerpce velkého množství archiválií z českých, izraelských, rakouských a německých archivů, údajů z dosavadní literatury, výsledku nedávných terénních průzkumů, vzpomínek pamětníků i na základě dokumentárního materiálu (včetně fotografií) získaného od zřejmě je-

Dobová pohlednice ze sbírky F. Bányaie.

diného rodáka žijícího dnes v Izraeli, sestavili autoři velmi podrobný obraz vzniku, vývoje a zániku židovské komunity v malém západočeském městě. V knize najdeme jmenovité soupisy židovských rodin z různých dob, informace o způsobech obživy (obchodních odvětvích a řemeslech), o vztazích s vrchností a úřady, o jednotlivých rabínech, kantorech, učitelích a mohelech, uvedena jsou podrobná demografická data včetně frekvence porodů, sňatků a úmrtí (se statistikou příčin úmrtí uvedených v matrice). Zpracována je stavební historie a dnešní stav židovské čtvrti (s chronologií vlastníků jednotlivých domů), synagogy (s informací o obsahu nalezené genizy) a hřbitova.

Zvláštní pozornost autoři věnují ekonomickým a právním záležitostem, které přibližují na konkrétních příkladech (pojem familianta a chráněného Žida, povolování sňatků, pachtýřské smlouvy, různé podni-

katelské aktivity v době feudalismu apod.). Zpracovány jsou i události roku 1938: tzv. křišťálová noc, tragické osudy posledních židovských rodin a jejich majetku.

Dokumentární hodnotu publikace zvyšuje skutečnost, že přináší podobné cenné údaje i o židovských rodinách, synagogách, modlitebnách a rituálních lázních v dalších lokalitách na území bezručického panství (Cebiv, Dolní Jamné, Krsy, Lestkov, Okrouhlé Hradiště a Skupeč).

Die Geschichte der jüdischen Gemeinde in Weseritz / Bezručice vydal Buchhandlung Eckhard Bodner jako 5. svazek edice německé Společnosti pro dějiny a kulturu chebského euroregionu – Euroregio Egrensis v Pressath 2006.

Kniha Ruth Ellen Gruberové **Jewish Heritage Travel. A Guide to Eastern Europe** je anglicky psaný průvodce po židovských památkách „středovýchodní“ Evropy. Kniha čtenáře seznamuje s přehledem židovských dějin a vybranými židovskými památkami České republiky, Slovenska, Polska, Maďarska, Rumunska, Slovinska, Chorvatska, Bosny a Hercegoviny, Srbska, Makedonie, Bulharska, Ukrajiny a Litvy (např. na českém území tento průvodce představuje na 44 stránkách 55 nejvýznamnějších lokalit). Autorka uvádí i několik set webových nebo poštovních adres jednotlivých židovských obcí a jejich institucí, přesné kontakty na správce některých hřbitovů apod.

Text knihy se výrazně liší od jiných turisticko-informačních publikací především citovějším, sympaticky subjektivním přístupem k tématu.

Kromě převažujících věcných, „suše informativních“ dat nám totiž autorka poskytuje i něco navíc: u mnoha popisovaných lokalit (především hřbitovů) si všimá nálady místa, barev, okolní přírody i rozhledu po krajině. Porovnává dojmy ze své předchozí návštěvy téhož místa s novými poznatky (opravy a rekonstrukce staveb, oživení místa nebo naopak jeho opuštěnost a postupující chátrání), zmiňuje se i o zajímavých setkáních s místními lidmi (často posledními židovskými obyvateli nebo vlastivědnými znalci, ale někdy i neochotnými ignoranty). *Jewish Heritage Travel. A Guide to Eastern Europe* vydalo nakladatelství National Geographic ve Washingtonu r. 2007. Jde o druhé, podstatně rozšířené vydání (338 stran) z roku 1992.

Všechny tři knihy jsou dostupné např. v knihovně Židovského muzea v Praze.

JIRÍ FIEDLER

ŽIDIA V NOVÝCH ZÁMKOCH

Najnovšia publikácia Tomáša Langa a Sándora Strbu je ich druhým spoločným dielom, ktoré sa zaoberá obdobím holokaustu. V rámci nej sa venujú problematike, ktorá je veľmi málo známa slovenskej i českej verejnosti. Prvé spoločné dielo dvojice s názvom

História novozámockého židovstva, bolo publikované v maďarskom jazyku. Sledovalo za cieľ podať súhrnný pohľad na históriu novozámockých Židov od počiatku ich usídlenia sa v meste. Špecifikum popísaného prostredia spočíva v tom, že Nové Zámky boli založené ostrihomyšským arcibiskupstvom za prispelenia cisárskeho dvora i českých stavov ako silná pevnosť na obranu proti tureckej expanzii do strednej Európy v 16. storočí. Židom bolo

umožnené usídľovať sa až po roku 1840. Autori sa snažili poukázať na úlohu, ktorú po svojom usídlení sa židovstvo hralo vo všetkých sférach spoločenského života, na jeho prínos rozvoju a životu mesta, oživiť obraz časov usídlenia, rozmachu, spoločenskej akceptácie i následného vytesňovania a praktického zničenia a zániku tejto komunity.

Podnet k napísaniu u oboch spoluautorov vychádzal zo smutných a bolestivých osobných spomienok, skúseností a zážitkov. Ich snahou bolo rozpovedať nerozpovedateľné, nahradiť nenahradiateľné. Druhým podnetom bola bolestivá spomienka na rodičov, starých rodičov a mnohopočetné príbuzenstvo, ktoré našlo svoju smrť vo vykynozovacom tábore Auschwitz–Birkenau.

Záujem verejnosti o prvé vydanie predčil očakávaná. Zároveň sa pri rôznych stretnutiach a besedách ukázalo, že verejnosť je veľmi málo informovaná o tom, čo sa dialo v rokoch 1938 až 1945 na južnom území Slovenska, ktoré sa po Mníchove dostalo pod maďarskú jurisdikciu. V dôsledku diktátu sa dovtedajšia mnohoročná spoločná história Židov na území Slovenska rozdeľuje. Poznatie, že je potrebné prispieť k odstráneniu tejto historickej medzery v poznaní, viedlo k rozhodnutiu napísať druhú knihu, teraz v slovenskom jazyku, rozšírenú o päť závažných kapitol. Tieto sa zaoberajú popisom všeobecnej spoločensko-politickej situácie vo vtedajšom Maďarsku, ktoré okamžite po zabraní skoro tretiny Slovenska tu uplatnilo svoje už platné protizhoidovské zákonodarstvo.

Novými je pojednanie o protizhoidovskom zákonodarstve Maďarského kráľovstva 1920–1944, o aktivitách tamojších kresťanských cirkví, o hrôzovláde fašistickej hordy Ferenc Szálasiho po puči 15. októbra 1944, ale aj o politickom

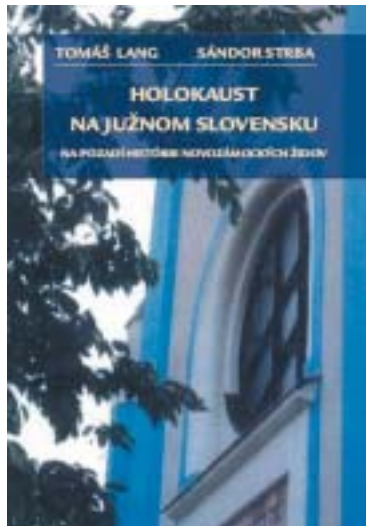
vzostupe a páde Andora Jarossa, ministra vnútra v dobe, keď sa uskutočnili deportácie a ktorý pochádzal z obce Čechy v novozámockom okrese, o prvom stretnutí s novou mocou po 2. novembri 1938 ako aj o úlohe, ktorú zohral Slovenský štát v tragédii maďarských Židov a o osude 65 novozámockých Rómov väznených v KZ Dachau.

Židia, ktorí v dôsledku vstupu maďarskej moci na južné územia Slovenska a Podkarpatiskú Rus a ktorých bolo podľa hodnoverných údajov asi 140 tisíc, v ďalšom období zdieľali osud maďarských Židov a tých súvercov, ktorí sa dostali pod maďarskú jurisdikciu. Sled udalostí, ktoré pripravovali pôdu pre holokaust najprv v prijímaní protizhoidovských zákonov už od roku 1920 cez hospo-

dárske a spoločenské znemožnenie ich uplatňovaním až po zbavenie občianstva, deportácie a odovzdanie deportačných súprav s cieľom určenia Auschwitz, bol pre Židov z územia vojnového Maďarska i vtedajšieho Slovenska rovnaký. Ich perzekúcia a utrpenie sa uskutočňovali podľa spoločného „cestovného poriadku“, ktorý sa líšil od „cestovného poriadku“ slovenských Židov na ich ceste po plynové komory Sobibóru a Auschwitzu. Z území pod maďarskou jurisdikciou sa deportácie uskutočnili od polovice mája do júla 1944 ako akcia zorganizovaná a koordinovaná skupinou Adolfa Eichmanna a uskutočnená výlučne maďarským žandárstvom a políciou v podmienkach faktickej nacistickej okupácie po 19. marci 1944. K deportáciám zo Slovenska došlo už v roku 1942 z vôle a iniciatívy vlády vtedajšieho Slovenského štátu, ktorý podľa nacistického scenára svojich židovských spoluobčanov najprv obmedzením občianskych práv a arizáciou zbavil možnosti obživy, potom majetku, nakoniec občianstva a za ich usídlenie zaplatil Ríši 500 ríšskych mariek za každú osobu. Samozrejme, zo Židom ulúpeného majetku.

Kniha si želá byť skromným príspevkom k osvete slovenskej čitateľskej obce o histórii židovskej komunity vidieckeho mesta na južnom Slovensku. Snahou bolo, aby kniha niesla aj nezatajiteľné posolstvo pre súčasnú aj budúce generácie.

Tomáš Lang – Sándor Strba: Holokaust na južnom Slovensku (na pozadí histórie novozámockých Židov), vyd. KALLIGRAM, Bratislava 2006, 608 str., 64 str. fotografickej prílohy. Kniha sa v Prahe nachádza v ponuke knižkupectva FISER v Kaprovej ulici a v Kafkovom knižkupectve na Staromestskom námestí.

ZLATÉ MORAVCE

Malé mesto ležiace 40 kilometrov severovýchodne od Nitry. ŽNO v Zlatých Moravciach vznikla až koncom 19. storočia, ale samotná prítomnosť židovských obyvateľov je staršia. Niektoré náhrobné kamene na miestnom židovskom cintoríne pochádzajú z rokov 1840 až 1850. Po budapeštianskom kongrese (1868), keď sa židovské obce Uhorska delili na ortodoxné a neologické, sa Zlaté Moravce prihlásili k neologickému smeru. Vzhľadom na rastúci počet židovských obyvateľov vznikla neskôr (r. 1905) aj ortodoxná obec. Každá z obcí mala vlastnú synagógu a cintorín. Cintorín ortodoxnej obce sa nachádza na východnej strane v mestskej časti Kňažice (dnes časť Zlatých Moraviec, prv boli Kňažice súčasťou blízkej obce Žitavany). Neologická obec mala cintorín na opačnej, západnej strane mesta. fungovala aj Chevra Kadiša, mesto bolo sídlom rabína. Na prelome 19. a 20. storočia je zaznamenaných 1000 židovských obyvateľov a v roku 1939 dosiahlo toto číslo 1700 ľudí. Dôsledkom holokaustu obec zanikla, v povojnovom období žil v meste minimálny počet obyvateľov židovského pôvodu (tri vdovy a jeden muž), v súčasnosti nebýva v meste ani jeden.

V rokoch 2001 až 2005 bola podľa projektu SOS centra (Stredisko obnovy a správy nehnuteľnosti ÚZ ŽNO) prevedená rekonštrukcia značne zdevastovaného a viac ako 50 rokov neudržiavaného ortodoxného cintorína, opravený jeho plot, postavené a osadené náhrobné kamene. Cintorín, ktorý sa rozkladá na ploche cca 2700 m², je dnes dôstojným pamätným miestom. O projekt obnovy a re-

Cintorín v Zlatých Moravciach. Foto archiv.

konštrukcie cintorína sa zaslúžilo detašované stredisko SOS pri ÚZ ŽNO v Banskej Bystrici vedené Ing. Jurajom Turčanom. Rekonštrukciu finančne a morálne podporil aj rabi Samuel A. Schlesinger zo Štrasburgu, ktorého predkovia pochovaní na tomto cintoríne pôsobili na začiatku 20. storočia ako rabíni v Zlatých Moravciach. **JARO FRANEK**

MOŽNÁ ŽE VĚŽ JE GOLEM... a jiné události

/Vybráno z českého tisku/

Média, např. Instinkt (19.4.), připomněla, že nedávno zemřelý kontroverzní spisovatel a filosof Zbyněk Fišer, přítel Bohumila Hrabala a jeden z hrdinů jeho próz, „guru“ českého undergroundu a konfident StB si pseudonym Egon Bondy, pod nímž se autorsky proslavil, zvolil koncem 50. let minulého století na protest proti domácímu antisemitismu. ■ „Naše maminka hodně četla, a když se moje o dvanáct let starší sestra Irena provdala za Felixe Weltsche, tak Franz Kafka byl jako člen naší rodiny,“ řekla Mladé frontě Dnes (21.4.) Alice Herzová-Sommerová, virtuózní pianistka, vězeňkyně v ghettu Terezín a propagátorka české hudby. „Jednou jsme přišly ze školy a ptáme se: Mamičko, co jsme – Židi, Češi, nebo Němci? A maminka řekla, že ani neví, jak na to odpovědět.“ Pražské rodačce A. Sommerové je téměř 104 let, žije v Londýně. ■ Historii židovského osídlení jižní Moravy publikuje na pokračování týdeník Slovácké noviny (13.4.); první díl začíná kapitolou „Kdo jsou Židé“. ■ K zjištění, že „Češi a Židé mají podobný smysl pro humor, jehož důležitými součástmi jsou melancholie a sebeironie“ došel autor v MfD (7.4.). ■ Týdeník Vysočina (5.4.) připomíná fakt, že v obci Lípa u Havlíčkova Brodu byl od června 1940 do března 1945 koncentrační tábor, jímž prošlo 1353 Židů. ■ Konstatováním, že „slávu a věhlas přinesli městu především Židé“, uvádí MfD (31.3.) článek o židovských dějinách Prostějova. ■ Média (např. Pátek, Magazin LN, 6.4., v rámci větší historické reportáže z Izraele)

připomínají, že Židé slavili Pesach. ■ O rabínech, náboženských reformátorech, kteří působili v jejich městě, publikoval na pokračování článek Hranický týden (6.4.). ■ Pod titulkem „Hustopečští chtějí zaplatit dluh Židům“ píše Břeclavský deník (4.4.)

o nelidských podmínkách v židovském „pracovním“ táboře v Hustopečích. Obětem šoa z řad místních Židů město odhalí pamětní desku. ■ TV Nova (11.4.) přinesla kuriózní debatu na téma Golem, které se zúčastnili i seriózní hosté, jako vrchní rabín

K. E. Sidon či profesor Karlovy univerzity V. Sadek. „Začali jsme se hrabat v tom šterku, hrozně jsme se těšili, že tam najdeme buď kost, nebo něco podobného, ale našli jsme jen zmačkaný kus ze střechy, který určitě nepatří ke Golemovi,“ svěčil se ostatním „záhadolog“ ing. Meckerle, který hledal zbytky Golema na půdě Staronové synagogy. Autor pořadu S. Mottl nakonec vznesl myšlenku, že by hledal jinde, a sice poblíž starého židovského hřbitova na Žižkově, který před lety z velké části musel ustoupit věži TV vysílače: „Jestliže Golem ... skutečně existoval, je možné, že leží někde tam, kde dnes stojí vysílač.“ ■ Pod ironizujícím titulkem „Smrt, která zastínila dílo“ píšou Lidové noviny (14.4.) obsáhle o prezidentovi válečné Slovenské republiky Tisovi. ■ Média (např. Radiožurnál 15.4.) připomněla povstání ve varšavském ghettu v r. 1943. ■ „V únoru se jako každý rok vypravily deváté třídy do Terezína,“ píše mj. v obsáhlé zprávě o činnosti škol Prahy 4 zdejší Tučňák (1.4.). Do Terezína za osudem českých Židů jezdí každý rok žáci PJZŠ Horáčkova v Krči. ■ „Za použití šroubováku a dřevěného topírka odstranili ze symbolických náhrobků bronzové odlitky židovských hvězd a nápisy se jmény obětí,“ popisuje mluvčí policie v České Lípě, jak několik mladíků oloupilo pomník obětem pochodu smrti z KT Schwarzhede (MfD, 6.4.). ■ O den dříve deník přinesl krátký referát o tom, co zbylo po židovské komunitě ve Valašském Meziříčí. ■ „Zplynování na mě zapůsobilo uklidňujícím dojmem,“ poznamenal si do zápisníku velitel

Osvětlení Rudolf Höss svůj dojem ze zkušební ukázky činnosti plynové komory (MfD, 14.4.). ■ Pod podtitulkem „Dříve vykořisťovatelé, nyní příklad podnikatelského zázraku“ popisuje týdeník Týden (2.4.) ságu rodiny Gutmannů, uhlobaronů a ocelářů (u nás: Vítkovické železárny aj.). ■ Tematicky podobný je článek v týdeníku Profit (16.4.) o rodině Porgesů. ■ Pod titulkem „Myslivci i Židovka“ referuje MfD (5.4.) o dvou výstavách v kraji; ta druhá je putovní výstava o Anne Frankové. ■ Hospodářské noviny (28.3.) se rozepsaly o izraelských vínech. ■ „Mamince poslali z vězení krabici s mým zakrváceným oblečením. Myslela, že jsem mrtvý, dostala mrtvičku ... a až do konce života zůstala upoutaná na lůžko,“ řekl mj. MfD (18.4.) Leopold Färber z Boskovic, který za války působil v odboji a za komunistů byl vězněn v Leopoldově aj. za tzv. vlastizradu. „To, že jsem byl v odboji a že mých čtrnáct příbuzných nepřežilo válku, bylo nakonec přitěžující okolnost.“ ■ Význačného světového asyrologa Otu Lansberga (1890 Frýdek–1968), na kterého jeho rodáci zapomněli, připomněl Týden (16.4.). ■ Jako všechny větší noviny i LN (3.4.) přinesly nekrolog na režiséra Ladislava Rychmana, autora muzikálu Starci na chmelu. Připomněly, že část jeho rodiny zahynula v šoa, on sám jako „poloviční Žid“ prošel pracovním táborem, odkud utekl 2. 5. 1945, byl chycen hlídkou SS a musel si vykopat

Kresby Antonín Sládek.

hrob; od smrti ho zachránila náhoda. ■ O sporech kolem unikátního středověkého hřbitova v Plzni, objeveného nedávno na stavební parcele izraelské firmy Plaza, zpravila diváky ČT 1 (11.4.). ■ Pod titulkem „Seriózní odkaz otce bulváru“ otiskly HN (11.4.) článek o Josephu Pulitzerovi, původem z Maďarska. ■ Nekrolog na Ladislava Mareše z Heřmanova Městce přinesl Chrudimský deník (27.3.). ■ HN (19.4.) otiskly komentář se zajímavým názvem „Rušit právo na stávku je jako volat Židi ven“.

(tp)

IZRAEL: Cena zajatců

Už tři čtvrtě roku tráví v zajetí, přesněji řečeno jako rukojmí, tři izraelští vojáci. Nejprve byl v červnu Gilad Šalit odvezen z tanku u „zelené linie“ do pásma Gazy, v červenci pak byli Ehud Goldwasser a Eldad Regev uneseni ze severní hranice do Libanonu. Už tři čtvrtě roku o nich není slyšet. Nicméně duben přinesl novinku týkající se alespoň prvního z nich – mediálně se jí říká „pokrok v jednání o propuštění“. Izrael se chystá na podmínky výměny.

ITÁLIJ NIC NEHROZÍ

Přestože si loňské boje vedené za jejich osvobození – tzv. prázdninová válka v Libanonu – vyžádaly na 160 životů, nevedly k sebemenšímu úspěchu. Izrael se tak od sklonku loňského léta připravuje na výměnu, což byl od počátku vlastní cíl únosců. Výměna rukojmích za vězně, řekněme rovnou za vězňené teroristy, je v dnešním světě vcelku běžná věc, i když vlády se k ní otevřeně nehlásí. Naposledy, právě v dubnu, absolvovala podobnou výměnu Itálie.

Novinář Daniele Mastrogiacomo byl unesen v Afghánistánu a za jeho svobodu bylo nutné podle dohody zaplatit propuštěním pěti vězňených tálíbanů (včetně bratra vojenského velitele hnutí). Také v Itálii probíhala patřičná debata. Opozici vadilo, že vláda vůbec jednala s teroristy, ale když se ukázalo, že teroristé mezitím zabili novinářova tlumočnicka, začalo pro změnu vadit, že vláda s nimi nejednala dostatečně. Izrael sice rétoricky vystupuje proti jednání s únosci vůbec i proti podobným výměnám, ale v praxi je v případě rukojmích stejně bez-

mocný jako všechny ostatní státy – v tomto ohledu globalizace funguje bez skuliny.

Nicméně několika rysy se Izrael z těchto globálních pravidel vymyká. Patří k nim mimořádný početní nepoměr vyměňovaných zajatců a vězňů. Zatímco ten v italském případě činil 1 : 5, v izraelských výměnách se dříve pohyboval kolem 1 : 400 a nyní by měl podle zveřejněných cifer vystoupit na 1 : 1400. Pak je to hrozba samotných propuštěných teroristů. Zatímco Italové nemohou očekávat, že by propu-

štění tálíbanů páchali zločiny třeba v Římě, Izraelci se musí chystat na nejhorší. Podle organizace Almagor, která sdružuje oběti teroru, za uplynulých pět let zavraždili propuštění vězni 177 lidí. Což je mimochodem více obětí, než kolik přinesla tolik kritizovaná „prázdninová válka“.

S tím souvisí i veřejné mínění. Příbuzní a blízcí obětí představují v Izraeli relativně mnohem početnější komunitu než v jiných západních zemích, společenství se silným lobbistickým hlasem. Takže zatímco skoro celá Itálie byla pro vstřícnost k únoscům za každou cenu, v Izraeli se mnohem silněji ozývají hlasy varující před jakoukoli výměnou vůbec.

1 : 1400

Současnou nabídku na výměnu Gilada Šalita za 1400 vězňů učinila Olmertova kabineta palestinská vláda, a to prostřednictvím Egypta. Působí to podivně. Vláda samosprávy, která tvrdí, že Šalitovy únosce nemá pod kontrolou, ale přitom v jejich jméně vyjednává. Vláda samosprávy, která chce být považována světem za rovnocenného partnera

Plakáty s fotografiemi zajatých izraelských vojáků Ehuda Goldwassera, Gilada Šalita a Eldada Regeva (zleva doprava), vystavené v Jeruzalémě před úřadem premiéra. Foto ČTK.

Izraele, a přitom oficiálně předloží „rovnocennou“ nabídku: za vojáka, který „se provinil“ tím, že hlídkoval na území, jež i Fatah prezidenta Abbáse uznává za Stát Izrael, chce propustit i vězně s krví na ruce, včetně teroristů odsouzených k několikanásobnému doživotí. Ale taková je realita a podle všeho nikoho ve světě nevzrušuje.

Scénář je sestaven třífázově. V první etapě Izrael propustí 400 Palestinců – ženy, mladistvé a ministry i poslance Hamásu, které uvěznil během posledního

roku. Na oplátku bude Šalit vydán z Gazy egyptským úřadům.

Ve druhé fázi má Izrael propustit 450 vězňů – ty s delšími tresty a lídry různých palestinských frakcí. Na oplátku Egypt předá Šalita do Izraele.

Ve třetí fázi má Izrael na dvě etapy během jednoho měsíce propustit dalších 550 Palestinců. Jejich jmenný seznam sice odmítl, nicméně ministr sociálních věcí Jicchak Herzog prohlásil, že byl dosažen jistý pokrok.

Zmíněný seznam, respektive těch pár zveřejněných jmen, opravdu nevypadá hezky. Abdalláh Barghúti sedí na 67násobné doživotí. Expert na bomby, přezdívaný „mechanik“, má na svědomí řadu sebevražedných atentátů z let 2001–02 (Tel Aviv, Rišon LeCion, jeruzalémské kavárny Sbarro a Moment, Sionské náměstí), dohromady 66 životů a 500 zraněných. Hasan Salami má 48násobné doživotí za 46 mrtvých a 90 zraněných z let 1995–96. Marván Barghúti má pětinasobné doživotí a tak by se dalo pokračovat.

Izrael už má zkušenosti s podobně nevhodnými obchody. V květnu 1985, v rámci tzv. Džibrilovy dohody, vyměnil za tři vojáky zajaté o tři roky dříve v Libanonu celkem 1150 vězňů. V lednu 2004 zaplatil za obchodníka (bývalého plukovníka armády) Elchanana Tannenbauma a ostatky tří padlých vojáků propuštěním 435 vězňů. Nicméně i v těchto situacích se držel zásady nepropouštět usvědčené vrahy.

AŽ ŽIJÍ JAKO RUKOJMÍ

Právě možnost, že vláda by od této zásady ustoupila, některým lidem vadí. Patří k nim Cion Sveri, jenž v roce 2001 při útoku teroristů Marvána Barghútiho přišel o syna, dceru a zetě. Nejprve chtěl vraha sám zabít, pak se smířil se

spravedlností státu, ale teď má pocit, jak tvrdí novinářům, že se ho stát zřekl, a ožívají v něm již překonané frustrace.

„Propustíte-li vězně, vytvoříte novou vlnu terorismu,“ tvrdí i Meir Indor, ředitel sdružení obětí Almagor. Nicméně v jedné věci uvažuje zcela bez emocí. Když už se hovoří o rovnocenné výměně rukojmích za vězně, ať mají už teď rovnocenné životní podmínky. Co to může znamenat? Například odepřít vězňeným teroristům možnost návštěv či vzdělávání. **ZBYNĚK PETRÁČEK**

Kalendárium

Před **120 lety**, **10. 5. 1887**, se ve Vídni narodil **GEORG MANNHEIMER**. Po studiu práv na vídeňské univerzitě se přestěhoval do Prahy, kde pracoval jako redaktor v redakci konzervativního deníku *Bohemia* a později jako spoluredaktor časopisu *Wahrheit*. Zajímal se o českou kulturu a literaturu, z níž překládal. Oblíbil si zejména Petra Bezruče, jehož naléhavosti se přiblížil ve své vlastní dramatické a básnické tvorbě, z níž připomínáme alespoň sbírku *Lieder eines Juden* (Písně Žida, 1937) či drama *Palästina* (1928). Mannheimler zahynul v KT Dachau **22. 4. 1942**, tedy před více než **65 lety**.

Před **100 lety**, **4. 5. 1907**, se v Holíči na moravsko-slovenském pomezí narodil **EVŽEN LÖBL**. Jako řada židovských komunistů pocházel z bohaté rodiny, chtěl napravit svět a doplatil na to málem životem. Válku prožil v Anglii jako poradce Jana Masaryka, po r. 1945 působil ve vysoké funkci na ministerstvu zahraničního obchodu. Po převratu v únoru 1948 byl náměstkem ministra, ale jen krátce: r. 1949 se stal jednou z obětí procesu s „protistranickým centrem“ v čele s R. Slánským. Jako ostatní nešťastníci přiznal pod nátlakem vinu, měl však štěstí a dostal jen doživotí. Roku 1963 byl rehabilitován, později se zapletl do „obrodného procesu“ (prosazoval ekonomické reformy) a po sovětské invazi emigroval do USA, kde působil jako ekonom. Zemřel před **30 lety**, v roce **1987** v New Yorku.

Dne **4. 5. 1852**, před **155 lety**, zemřel v Praze **MOSES LANDAU**. Narodil se 28. 12. 1788 do asi nejváženější rodiny v ghettu: byl vnukem r. Jechezkel Landaua, jednoho z posledních židovských kodifikátorů, a synem Jisraela Landaua, jednoho z průkopníků haskaly u nás. Rozhodl se jít spíše ve šlépějích otcových: vedl významné nakladatelství, z jeho popudu byli do Prahy zváni představitelé „vědy o židovství“ (rabíni Zunz, Sachs, Rapoport, Kaempff aj.); byl představeným pražské židovské obce a také prvním židovským městským radním v Praze (více o něm viz *Rch* 4/1993 a *Rch* 2/2002).

Před **160 lety**, **12. 5. 1847**, zemřel v Praze **MOŠE WOLF BEN ABRAHAM JEITELES**. Narodil se v Praze 9. 2. 1775. Svůj život zasvětil službě pražskému spolku Chevra kadiša, jehož byl tajemníkem – napsal i objemný spis *Zikaron le-jom acharon* (Praha I-III, 1828–30 – knihu vydal M. Landau), který obsahuje historii Chevra kadi-

ša a významná data k historii pražské židovské obce; jeho hlavním obsahem jsou však modlitby a předpisy pro židovské hřbitovy a pohřbívání.

Před **185 lety**, **15. 5. 1822**, se v Mnichově Hradišti narodil spisovatel **LEOPOLD KOMPERT**. Patří k těm Židům z českých zemí, kteří budou vždy spojováni s židovskou asimilací. Na rozdíl od svého vrstevníka S. Kappera neváhal mezi dvěma zemskými jazyky a prosazoval příklon k němčině a německé kultuře; jeho dílo však dodalo řadu impulzů i českožidovskému hnutí 40. a 70. let 19. století. Kompert zemřel 23. 11. 1888 ve Vídni.

Leopold Kompert. Foto archiv.

Před **60 lety**, **19. 5. 1947**, v Tel Avivu zemřel **ANGELO GOLDSTEIN**. Do české židovské historie se zapsal jako jeden ze dvou prvních poslanců za Židovskou stranu v parlamentu (1931–38). Narodil se 29. 7. 1889 v Milevsku v rodině rabína, vystudoval právnickou fakultu v Praze a působil pak jako právník a sionistický politik. Roku 1939 se mu podařilo emigrovat do Palestiny.

Před **40 lety**, **19. 5. 1967**, zemřel v Praze **FRANTIŠEK R. KRAUS**. Narodil se v Praze 14. 10. 1903. Patřil k prvním autorům, kteří literárně zaznamenali dosud neznámý a šokující zážitek šoa. Jen několik měsíců po válce vydal expresivní reportáže *Plyn, plyn ... a pak oheň* (1946), *A přiveď zpět naše roztrošené* (1946) a román, který ho ve své době proslavil, *David bude žít* (1946). Po delší odmlce vyšla próza *Pro-marněná léta* (1957), v níž zaznamenal svůj pohled na situaci v severních Sude-tech po Mnichovu. Čtenáři 60. let si ho mohou pamatovat také jako autora vzpomínkových próz a povídek z Prahy doby Franze Kafky. (tp)

CO NOVÉHO VE VÍDNI

Oskar Strnad (1879–1935) patřil k nej-důležitějším architektům 20. let minulého století. Je spoluzakladatelem „vídeňské školy“, která měla svým nedogmatickým postojem blízko k Adolfu Loosovi. Vídeňské židovské muzeum věnovalo nyní Strnadovi výstavu; jako téměř všichni Loosovi žáci pocházel totiž z prostředí liberálního židovského měšťanstva.

Strnad se v první řadě zajímal o bydlení. Toužil po tom stavět „otevřené světy“, a ne „vězení“. Výstava to dokazuje jeho akvarely, grafickými pracemi, návrhy, které vytvořil pro kolonádu v Karlových Varech, pro synagogu v Terstu, pro vídeňské ministerstvo války apod., podrobně se věnuje Strnadovým vilám, jako je svého času skandalizovaný „Haus Hock“ (1910–12) či dům spisovatele Jakoba Wassermanna. Kromě toho jsou tu dokumentovány bytové domy ve Vídni, nerealizované projekty komunální kolonie s terasovými mrakodrapy apod. Výstava v Jüdisches Museum Wien, Dorotheergasse 11, je otevřena do 24. 6. denně kromě soboty od 10 do 18 hodin.

ZTRACENÉ DCERY

Před dvěma lety přišly televizní reportérky Sonja Ammann a Lisa Juen s nápadem natočit film o židovských emigrantkách v New Yorku. Dokument, který spolu s rakouskou režisérkou Mirjam Unge nazvaly *Vienna's lost daughters*, se soustředil na osm žen, jež v dětství musely utéct před nacisty z Rakouska. Sedm z nich se zúčastnilo premiéry 23. března ve Vídni. „Moje matka mi dvakrát darovala život: při porodu a když mě posadila do vlaku,“ říká Anita Weisbord, rozená Nagel, která se zachránila v roce 1939. Ve Vídni ji na každém kroku pronásleduje minulost: „Když vidím mladé lidi, tak si říkám: co bys ty asi udělal za Hitlera? Zradil bys nás, nebo bys byl sám pronásledovaný?“

Jiná „ztracená dcera“, Dorit Bader Whiteman, se ve Vídni cítí jako turista. Německy už dlouho nemluví, utekla v šesti letech. Později se tématu věnovala jako psycholožka a autorka. Jako spousta jiných židovských emigrantů potvrzuje, že se jí dnes v Rakousku vede mnohem lépe než ještě před patnácti lety, hlavně kvůli novému přístupu rakouských politiků k restitucím.

Film chce oslovit především mladou generaci: asi málokoho by nechal chladným fakt, že devadesát procent z deseti tisíc dětí, které se zachránily v dětských transporth, už nikdy nespátřilo své rodiče...

(com)

ŽIDOVSKÁ OBEC V PRAZE

(společenský sál Židovské radnice, Maiselova 18)

■ Bejt Simcha srdečně zve na přednášku s názvem *Přístup Šamaje a Hilela ke konverzím a konvertitům podle talmudických pramenů*. Koná se ve středu **9. května** v 18.30 v sále ve 3. patře Židovské radnice a pronese ji významný izraelský rabín **Menachem Hacohen**, bývalý rabín izraelské armády a člen Knesetu.

■ Ve čtvrtek **10. května** od 19.00 se na ŽOP koná **diskuse** na téma: *Co má společného ortodoxní a reformní směr judaismu?* Hovořit budou vrchní zemský a pražský rabín **Karol E. Sidon**; reformní rabín z Mnichova **T. Kučera** a student rabínského učení v Jeruzalémě **D. Peter**. Moderuje Fero Bányai.

■ V pondělí **14. května** v 15.00 se zde koná další *Podvečer s Yvonne Přenosilovou*. „Jak se léčí láska lékořičí?“ o tom poví a zazpívá **Václav Neckář** a jeho bratr **Jan Neckář**.

■ V květnu pokračují diskusní odpoledne se zajímavými hosty a občerstvením – *Káva o čtvrté*. Ve čtvrtek **17. května** v 15.00 přijde **Ladislav Jakl**, tajemník prezidenta republiky a ředitel politického odboru KPR. Na úterý **29. května** od 15.00 přijala pozvání **Eva Holubová**, herečka s osobitým humorem. Připravil a moderuje Honza Neubauer jan@neub.biz.

ŠAVUOT PRO DĚTI

■ Oslava Šavuot pro děti se koná dne **27. května** od 15 hodin v jídelně ŽOP. Program: povídání o svátku, písňě souboru Mišpacha a veselá pohádka na prázdniny.

KONCERTY V JERUZALÉMSKÉ SYNAGOZE**Benefiční koncert pro varhany**

■ Dne **16. května** od 19.00 se v Jeruzalémské synagoze v Praze koná benefiční koncert, jehož výtěžek je určen na opravu zdejších historických varhan. V programu vystoupí Lucie Bílá, Marta Kubišová, Pavel Šporcl a další. Vstupenky je možné zakoupit v síti Ticketportal nebo v Divadle Hybernia na nám. Republiky denně od 10 do 19 hodin.

Terezínští autoři

■ Dne **20. května** od 20 hodin vystoupí Schulhoffovo kvarteto, sponzorem je americká organizace Music of Remembrance (Seattle). Na programu budou skladby skladatelů, kteří se stali obětí šoa: V. Ullmanna, G. Kleina a E. Schulhoffa. Vstupné 150 Kč (pro členy ŽO zdarma). Informace o koncertu podá Rachel Krejčí, 224 254 479.

Koncert Kateryny Kolcové-Tlusté

■ Židovská obec v Praze ve spolupráci s Galerií Nová síň pořádá dne **30. května** v 19.00 v Jeruzalémské synagoze koncert s názvem *Lieder fun dor cu dor – Písň z generace na generaci*. Židovské písňě v podání zpěvačky

KULTURNÍ POŘADY

Ilustrace z hebrejské knihy Zeeva Rabana *Naše svátky*.

z Kyjeva Kateryny Kolcové-Tlusté doprovází na klarinet a na klavír Milan Arner, moderuje Ester Kočičková.

VZDĚLÁVACÍ A KULTURNÍ CENTRUM ŽM V PRAZE

(Maiselova 15, Praha 1, 3. patro)

■ 3. 5. v 18.00: *Týdenní čtení Tóry* – přednáška vrchního zemského a pražského rabína Karola Efraima Sidona.

■ 9. 5. v 18.00: *Jiří Kosta: Život mezi úzkostí a nadějí*. Bývalý vězeň v Terezíně a Osvětimi, pronásledovaný v 50. letech, později spolupracovník Oty Šika, nyní emeritní univerzitní profesor ve Frankfurtu nad Mohanem, vypráví o svém pohnutém životě.

■ 10. 5. v 18.00: *Zkušenosti pracovníka humanitární pomoci v zemích bývalé Jugoslávie* – přednáška Yechiela Bar-Chaima, předsedy amerického Jointu pro země Evropy. Anglicky s tlumočením do češtiny.

■ 14. 5. v 18.00: *Sisterle* – staré i nové, lidové i umělé židovské písňě s jidiš texty v podání sesterského dvojhlasu Moniky Žákové a Zuzany Wirthové za doprovodu A. Shonerta – housle a N. Shonert – klavír. Vstupné 80 Kč.

■ 15. 5. v 18.00: *Aby se to již nikdy nestalo* – vernisáž výstavy neoimpresionistických maleb Tibora Spitze, židovského výtvarníka původem ze Slovenska, nyní žijícího v USA. Hudební vystoupení, občerstvení. Výstava potrvá do konce června.

■ 16. 5. v 18.00: *Židé v hlavních zemích diaspory: Rakousko*. Petr Brod moderuje debatu, v níž diskutují: PhDr. Miroslav Kunštát, PhD. (Ústav mezinárodních vztahů), Robert Schuster (šéfredaktor Mezinárodní politiky), PhDr. Richard Seemann (novinář, publicista).

■ 17. 5. v 18.00: Bc. Jana Thomayerová (Fakulta humanitních studií UK) – *Židovský*

osud na malém městě v Říšské župě Sudety – příklad Horšovského Týna. Přednáška z cyklu Druhá republika a židé (Židé).

■ 28. 5. v 18.00: *Stopy po hvězdách* – režisérka Olga Strusková uvádí nový dokumentární cyklus, který se věnuje současným způsobům výuky o holocaustu.

■ 29. 5. v 18.00: *Židovské obce v Čechách a na Moravě po roce 1989*. Debatéři: Jiří Daníček (předseda FŽO), Pavel Fried (předseda ŽO Brno), Eva Štixová (předsedkyně ŽO Plzeň), Oldřich Látal (předseda ŽO Teplice).

■ 30. 5. v 18.00: *Ženy v Bibli, ženy dnes*. Díl V. Davidovy ženy – Abígajil, Míkal, Batšeba: Moc a bezmoc. Cyklus přednášek hebraistky Mgr. Terezie Dubinové.

■ 31. 5. v 18.00: Mgr. Hedvika Novotná (Fakulta humanitních studií UK): *Čeští židé (Židé) vzpomínají na druhou republiku*. Přednáška.

■ **Nedělní program pro děti a jejich rodiče**: 13. května ve 14.00: *Noemova archa*. Prohlídka: Starý židovský hřbitov. Jednotné vstupné 40 Kč.

■ Není-li uvedeno jinak, je vstup na programy 20 Kč.

VZDĚLÁVACÍ A KULTURNÍ CENTRUM ŽM V BRNĚ

(tř. Kpt. Jaroše 3, Brno)

■ 10. 5. v 19.00: *Femme fatale počátku století*. Přednáška Mgr. Pavla Kleina, Ph.D. se zabývá problematikou vzniku moderních ženských ikon přelomu století a jejich významu pro rozvoj moderního umění. Vstupné 10 Kč.

■ 14. 5. v 19.00: *Taneční soubor Yocheved*. Komponovaný večer, který má připomenout výročí vzniku Státu Izrael. Program: vystoupení tanečního židovsko-chasidského souboru z Třebíče a dívčí vokální kvarteto s židovskými písňemi. Vstupné 50 Kč.

■ 15. 5. v 19.00: *Je důležité, co nám vchází do úst?!* Přednáška brněnského rabína **Moše Chaim Kollera** o košer kuchyni. Vstupné 10 Kč.

■ 17. 5. v 19.00: *Arnošt Lustig: „Člověk ve velikosti poštovní známky“*. Další poslechový pořad z cyklu Šoa v české rozhlasové hře 60. let připravil a uvádí **Mgr. Přemysl Hnilička**. Vstupné 20 Kč.

■ 21. 5. v 19.00: *Slavní židovští skladatelé Broadwaye a Hollywoodu: George Gershwin*. Další díl z cyklu poslechových pořadů *Hudebníci z diaspory* uvede **Jan Beránek**. Vstupné 10 Kč.

■ 27. 5. v 15.00: *Rozinky a mandle: Šavuot*. Program (nejen) pro děti od 5 let s doprovodem. Vstupné 30 Kč.

■ Celý květen je v sále možné zhlédnout výstavu nazvanou *Nebezpečí zapomínání* – literární a výtvarné projekty žáků Základní školy v Ořechově u Brna na téma „Jak vnímají holocaust dnešní žáci 9. tříd?“

MÁTE ZÁJEM O GYMNÁZIUM? ZKUSTE OR CHADAŠ!

- Úspěšnost přijetí na VŠ dlouhodobě 85 %.
- Ve třídách je nejvýše 20 studentů, individuální přístup.
- První hodina začíná v 8.30.
- Výuka angličtiny probíhá ve skupinách napříč ročníky.
- Bohatá nabídka volitelných seminářů.
- Druhé kolo přijímaček je 14. května.

Více na www.lauder.cz, e-mail: skola@lauder.cz, tel.: 246 080 784, Belgická 25, Praha 2.

LETNÍ TÁBOR ŽIDOVSKÉ OBCE

- Připomínáme, že ve dnech **29. července až 10. srpna** se koná již po deváté letní dětský tábor. Letos se uskuteční v chráněné krajinné oblasti Český ráj v blízkosti malé přírodní rezervace. Kromě tradičních táborových aktivit se děti seznamují s židovskou kulturou, zvyky, biblickými i talmudickými příběhy, s hebrejskými písničkami. Veškeré další informace naleznete na stránce www.volny.cz/machanejnu5767 nebo na e-mailu hata.dejmalova@seznam.cz.

SETKÁNÍ ŽIDOVSKÉ MLÁDEŽE V KOMÁRNĚ

- Ve dnech **8. až 10. června** se v Komárně uskuteční setkání židovské mládeže z Čech, Slovenska a Maďarska; přijedou na ně i mladí lidé z Rakouska, Rumunska a Srbska. Hlavním tématem třídního setkání bude regionální spolupráce, společná práce, pomoc místním iniciativám. Přihlášku lze nalézt na webové stránce leuvad.menha.sk, bližší informace získáte na adrese kile@menhaz.sk.

pas

SVAZ ŽIDOVSKÝCH ODBOJÁŘŮ A VOJÁKŮ ŽOP

- Příští schůze SŽOV se uskuteční ve čtvrtek **10. 5.** od 10.00 ve 3. patře Židovské radnice.

Program: Výročí konce 2. světové války: Dr. J. Kopollová; financování SŽOV; skupina 2. a 3. generace: činnost, zpráva. *lf*

WIZO

- Milé členky, zveme vás na členskou schůzi, která se uskuteční dne **22. května** od 15.00 v restauraci Šalom v ŽOP. Výbor se koná dne **16. května** od 15.00 v Jáchymově ulici.

Připomínám výlet na biofarmu Slunečná, a to ve dnech **21. až 24. června**. Cena (doprava, ubytování plus snídaně) pro členky je 500 Kč, pro event. příbuzné 400 Kč na den, autobus zdarma. Máte-li zájem, volejte ve večerních hodinách ing. Veselý (261 219 523). Dále upozorňujeme, že máme v prodeji ještě dva lístky na představení *Nadiváná ryba*, které se koná **22. 5.** od 19.00 v Divadle Radka Brzobohatého. Kontakt též u ing. Veselý. *zv*

VÝZVY, ZPRÁVY

INZERCE

DENNÍ CENTRUM SENIORŮ

- Každý den máme pravidelné aktivity, podrobněji: www.dcs-zop.wz.cz. Milí přátelé seniorského věku, přijďte, budete vítáni! Zvláštní nabídka: **15. 5.** od 10.30 – koncertují sestry Dostálové; **16. 5.** od 14.00 – mozkový jogging s Dr. D. Chrástkovou a **22. 5.** od 10.30 – taneční terapie s Mgr. P. Veletou. Tel.: 226 235 100-102, 724 093 830, e-mail: d.centrum@kehilaprag.cz.

POTŘEBUJETE NAŠI POMOC?

- Židovská obec Teplice se zapojila do sociálně zdravotního projektu Federace židovských obcí, který je podporován Nadačním fondem obětí holocaustu. Smyslem projektu je vyhledat v České republice sociálně či zdravotně potřebné seniory, kteří potřebují pomoc v obtížných životních situacích, žijí osamocně a jsou dosud bez adekvátní pomoci.

V současné době máme přehled o sociálních a zdravotních potřebách 40 stávajících klientů (členů ŽO Teplice), kteří žijí v Teplících, Mostě, Ústí n. L., Břlíně, Krupce, Kadani, Meziboří, Žatci, Litoměřicích, Dubí, členů Hidden Child, Tereziánské iniciativy, WIZO i neorganizovaných občanů, kterým pomáháme zajistit potřebnou péči. Předpokládáme však, že existují i další osoby, které by mohly mít o naši pomoc zájem.

Nabízíme tedy všem, kdo naši pomoc potřebují, aby kontaktovali sociální pracovníci ŽO Teplice paní Věru Pešínovou, případně pana Michaela Lichtensteina, buď telefonicky na číslech 417 538 209, 723 308 090, 602 464 268, nebo e-mailem na adresu kehila@volny.cz, nebo poštou na adresu Židovská obec Teplice, Lípová 25/333, 41501 Teplice. Kontaktem s námi se k ničemu nezavazujete a informace, které nám o sobě nebo svých blízkých sdělíte, budou z naší strany považovány za důvěrné. Zdůrazňujeme, že členství v ŽO nebo jiných židovských organizacích není podmínkou k získání naší pomoci. Vyzýváme každého, kdo si naši informaci přečte, aby ji i zveřejněné kontakty předal svým příbuzným a známým.

*Za Židovskou obec Teplice
Věra Pešínová, sociální pracovnice.*

HLEDÁME MANAŽERA MARKETINGU

- Hotel Ungelt ve správě a. s. MATANA vyhledává výběrové řízení na pozici manažera

marketingu a prodeje. Podmínkou je vzdělání a praxe v oboru, dobrá znalost anglického jazyka. Životopis zasílejte na adresu: matana@matana.cz.

INZERCE

- Umělecký zlatník s 35letou praxí nabízí zlatnické opravy, návrhy a ruční zakázkovou výrobu. Kontakt: tel: 608 700 152; www.zlaty.cz.

VÝZVY

- Ráda bych navázala kontakt s paní Alicí Torschovou, narozenou přibližně v roce 1929 v Brně. Moje babička Leopolda Bobková jí byla chůvou od narození do roku 1936. Před válkou se Torschovi odstěhovali z Brna do Prahy, jejich další osud neznáme. Ráda bych se podělila o rodinné vzpomínky a fotografie.

Alena Novotná, judr.novotna@tiscali.cz.

KLUB ZTRACENÝCH TALENTŮ

- Ve čtvrtek **17. května** od 19.00 se v Divadle Inspirace, Malostranské nám.13, Praha 1 uskuteční představení kabaretního pořadu *Klub ztracených talentů*, který vznikl ve spolupráci Lyry Pragensis se Židovskou obcí v Praze. Jedná se o komponovaný pořad z písní, které zněly za zdi židovského ghetta v Terezíně. V pořadu diváci uslyší písně herce, hudebníka a zpěváka Karla Švenka a písně převzaté z repertoáru německého kabaretu, jejichž autorem byl převážně Leo Strauss a další němečtí umělci. Texty německých písní přebásnil Lubomír Feldek. Dramaturgie pořadu Ludmila Vrkočová, produkce za Lyru Pragensis Růžena Čížková, režie Olga Strusková. Kontaktní adresa: cizkova@lyrapragensis.cz.

VÝSTAVA ALEŠE VESELÉHO

- Do **17. června** potrvá v Západočeské galerii v Plzni výstava sochaře Aleše Veselého nazvaná *Nové projekty a starší objekty (průřez lety 1957–2007)*.

OD TĚ DOBY VĚŘÍM NA OSUD

- Do **22. července** je v Galerii Roberta Guttmanna (U Staré školy 3, Praha 1) otevřena výstava mapující transporty protektorátních Židů na území Polska v letech 1941–42 s názvem *Od té doby věřím na osud...* Výstava svou koncepcí navazuje na předchozí část věnovanou deportacím do Pobaltí v roce 1942, jež byla v galerii představena v roce 2005.

VARŠAVA: FILMOVÝ FESTIVAL

- Ve dnech **5. až 10. května** se ve varšavském kině Muranów koná 4. mezinárodní filmový festival Židovské motivy. Festival je věnován filmové reflexi židovské kultury, historie, tradice a všech aspektů současného života židovských obcí po celém světě. Do soutěže je přihlášeno čtyřicet filmů z patnácti zemí. Vstup na představení je zdarma. Bližší informace na www.jewishmotifs.org.

ŽNO BRATISLAVA

Srdečně blahoželáme našim jubilantom, ktorí v **máji** oslaví: pani Gertrúda Bednárová, nar. 22.5. – 91 rokov; pán Ing. Jozef Dukes, nar. 4.5. – 55 rokov; pani Erika Fedorová, nar. 31.5. – 83 rokov; pán Tomáš Janovic, nar. 22.5. – 70 rokov; pani Verona Javorová, nar. 29.5. – 85 rokov; pani MUDr. Viera Kirilčuková, nar. 29.5. – 75 rokov; pani Anna Knežová-Schönbrunnová, nar. 12.5. – 84 rokov; pán Ing. Richard Pagáč, nar. 13.5. – 76 rokov; pani Ing. Ružena Radová, nar. 27.5. – 78 rokov; pán Peter Robert, nar. 5.5. – 60 rokov; pán Tomáš Seldmann, nar. 22.5. – 80 rokov; pán Harry Schlüsler, nar. 24.5. – 78 rokov; pán Alexander Steiner, nar. 27.5. – 80 rokov; pani MUDr. Maja Šteruská, nar. 1.5. – 74 rokov; pani Eva Tenglerová, nar. 23.5. – 88 rokov a pani Mária Žáková, nar. 9.5. – 71 rokov. *Ad mea veesrim šana!*

Úmrtí

So zármuťkom oznamujeme, že naše rady opustili: pani Blanka Freyová, vo veku 92 rokov; pani Margita Kováčová, vo veku 98 rokov; pani Jolana Zelená, vo veku 92 rokov a pani Renata Faltysová, vo veku 67 rokov. Pozostalým vyslovujeme úprimnú sústrasť.

ŽO BRNO

V **květnu** oslavujú: pani Ilsa Brodaková, nar. 20.5. – 77 let; pan Michael Felix, nar. 14.5. – 41 let; pani Zuzana Neufeldová, nar. 4.5. – 40 let; pan Oldřich Redlich, nar. 4.5. – 56 let; pani Silvia Schullerová, nar. 6.5. – 57 let a pan Pavel Winkler, nar. 23.5. – 61 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO DĚČÍN

V **květnu** oslavujú tito naši členové: pan Dmitrij Kirillov, nar. 16.5. – 41 let; slečna Hana Kosejková, nar. 15.5. – 21 let; pani Silva Novotná, nar. 19.5. – 83 let; pani Alexandra Postovit, nar. 30.5. – 36 let; pan Jiří Šetelík, nar. 21.5. – 28 let; pani PaedDr. Jarmila Šulcová, nar. 1.5. – 66 let a pani Milada Ženková, nar. 5.5. – 68 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽNO KOŠICE

V **máji** blahoželáme týmto jubilantom: pani Edita Singerová, nar. 3.5. – 94 rokov; pán Martin Bittermann, nar. 2.5. – 92 rokov; pani Etela Bazanová, nar. 18.5. – 91 rokov; pani Gabriela Urbanová, nar. 24.5. – 91 rokov; pani Edita Kleinová, nar. 23.5. – 90 rokov; pani Magdaléna Schwarzová, nar. 26.5. – 90 rokov; pani Rozália Bittermannová, nar. 1.5. – 87 rokov; pani Ružena Adamcová, nar. 14.5. – 85 rokov; pani PhMr. Zuzana Strelecká, nar. 25.5. – 85 rokov; pani Alžběta Hausmannová, nar. 10.5. – 84 rokov; pani Klára Moškovičová, nar. 12.5. – 83 rokov; pani Paula Steinerová, nar. 25.5. – 83 rokov; pán Imrich Skalina, nar. 3.5. – 83 rokov; pán MUDr. Arnošt Mersten, nar. 20.5. – 82 rokov; pani Viera Figušová, nar. 2.5. – 80 rokov; pán Zoltán Breiner, nar. 22.5. – 75 ro-

**ZPRÁVY
Z OBCÍ**

kov; pán Ing. Artúr Neumann, nar. 12.5. – 74 rokov a pani Klára Marksteinová, nar. 27.5. – 73 rokov. *Ad mea veesrim šana!*

S ľútosťou oznamujeme, že 18. 3. 2007 mal pohreb pán Imrich Jesenský (82 rokov). Pohreb sa konal na židovskom cintoríne v Košiciach. Smútiacim vyjadrujeme úprimnú sústrasť.

ŽO LIBEREC

Srdečně blahopřejeme našim členkám: pani Zdenca Mašková, nar. 7.5. – 62 let; pani Raje Majerové, nar. 14.5. – 54 let a pani Ludmila Špačková, nar. 24.5. – 50 let. *Ad mea veesrim šana!*

Zemřela Jana Borovanová

Dostali jsme smutnou zprávu, že naše dlouholetá přítelkyně Jana Borovanová, která nás navštívila s dcerou Petrou v Izraeli a plánovala k nám další cestu, zemřela. Bojovala o život jako hrdinka a až do konce čekala na zázrak. Brali jsme ji jako naši dceru a ona nás oslovovala jako rodiče a takto na ni budeme vždy vzpomínat.

Nori a Hannah Harelovi,
Kiriati Bialik, Izrael

ŽO OLOMOUC

V měsíci **květnu** oslaví životní jubilea naši členové: pani Diana Deuschová, nar. 23.5. – 65 let; pan Ing. Lubomír Frommer, nar. 8.5. – 68 let a pan Vasil Sadocha, nar. 26.5. – 35 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO OSTRAVA

V **květnu** oslavujú narodeniny tito naši členové: pan Martin Bernat, nar. 30.5. – 37 let; pani Dita Eibenová, nar. 6.5. – 33 let; pani Luisa Frischerová, nar. 9.5. – 81 let; pani Ludmila Havránková, nar. 19.5. – 77 let; pani Milada Hlubíková, nar. 24.5. – 63 let; pani Ivana Koštejnová, nar. 16.5. – 53 let; pani Jitka Losová, nar. 23.5. – 65 let; pan Erich Markovič, nar. 11.5. – 23 let; pani Alžběta Rotterová, nar. 25.5. – 83 let; pani Elizabeth Salomonovic, nar. 1.5. – 56 let; pani Libuše Steinerová, nar. 9.5. – 82 let a pan MUDr. Leo Überall, nar. 30.5. – 46 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO PLZEŇ

V měsíci **květnu** oslaví narodeniny tito naši členové: pani Eleonora Kočandrlová, nar. 14.5. – 77 let; pani Alena Růžičková, nar. 18.5. – 59 let; pani Eva Štixová, nar. 13.5. – 66 let; pani Jana Vašková, nar. 5.5. – 64 let a pan Ing. Richard Vogel, nar. 29.5. – 81 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO PRAHA

V **květnu** oslavujú narodeniny tito naši členové: pani Marianna Becková, nar. 17.5. – 87 let; pani Elena Borková, nar. 23.5. – 86 let; pani Jitka Boučková, nar. 6.5. – 71 let; pani Ella Fuchsová, nar. 2.5. – 94 let; pani Louise Hermanová-Freundová, nar. 8.5. – 91 let; pan Petr Hermann, nar. 16.5. – 81 let; pani Eleonora Holešovská, nar. 11.5. – 84 let; pan Miroslav Horáček, nar. 20.5. – 85 let; pan Jiří Pavel Kafka, nar. 2.5. – 83 let; pani Hana Klusáková, nar. 10.5. – 81 let; pan Felix Kolmer, nar. 3.5. – 85 let; pani Eva Krušinová, nar. 24.5. – 86 let; pan Arnošt Lederer, nar. 14.5. – 83 let; pani Alenka Lehká, nar. 21.5. – 76 let; pani Helena Maršíková, nar. 10.5. – 81 let; pani Anna Meiselová, nar. 8.5. – 92 let; pani Lilla Neuwirthová, nar. 12.5. – 82 let; pan Hanuš Orlický, nar. 10.5. – 81 let; pani Lydia Pásková, nar. 10.5. – 86 let; pan Zdeněk Procházka, nar. 29.5. – 81 let; pani Hana Pustinová, nar. 13.5. – 87 let; pan Erich Reich, nar. 29.5. – 83 let; pani Lenka Reinerová, nar. 17.5. – 91 let; pani Ludmila Rutarová, nar. 31.5. – 87 let; pan Ctibor Rybár, nar. 25.5. – 87 let; pani Hana Spurná, nar. 17.5. – 85 let; pani Jana Wolfová, nar. 10.5. – 81 let a pani Markéta Zádorová, nar. 7.5. – 84 let. *Ad mea veesrim šana!*

Blahopřejeme dodatečně panu Ruvinu Senderovičovi, který se 16. dubna dožil 80 let. *Ad mea veesrim šana!* Manželka, rodiny Polevojových a Noskových a ŽO Praha.

Úmrtí

Dne 3. 4. zemřel ve věku 87 let pan Vilém Markovič (Alter Wolf ben Šraga Feivel). Pohřeb se konal 6. 4. na Novém židovském hřbitově v Praze-Strašnicích. Dne 18. 4. zemřela ve věku 88 let pani Alžběta Radvanová. Rozloučení se konalo 23. 4. na Novém židovském hřbitově v Praze-Strašnicích.

ŽNK RIMAJSKÁ SOBOTA

V mesiaci **máj** oslavujú: pani Júlia Weiszová, nar. 5.5. – 84 rokov; pán MUDr. Ladislav Ruffini, nar. 12.5. – 57 rokov; pani MVDr. Anna Tömösváryová, nar. 24.5. – 59 rokov a pán Egon Lenner, nar. 30.5. – 75 rokov. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO TEPLICE

V **květnu** oslavujú narodeniny naši členové: pani Judita Augustová, nar. 25.5. – 59 let; pani Kateřina Kafková, nar. 16.5. – 41 let; pani Bina Herskovičová, nar. 28.5. – 83 let a pani Elfrieda Navrátilová, nar. 2.5. – 75 let. *Ad mea veesrim šana!* Přeje celá teplická obec.

BRÁNIL SVÉ ŽÁKY

Při dubnovém masakru na polytechnické univerzitě ve Virginii (15. 4.), při kterém zahynulo dvaatřicet osob, zemřel také šestadesátiletý profesor Liviu Librescu. Pocházel z Rumunska, kde přežil holocaust, roku 1978 se odstěhoval do Izraele a odsud později do Virginie. Na zdejší univerzitě učil strojní inženýrství. Když se útočník pokusil proniknout do jeho třídy, Librescu mu zahradil vstup tělem a vykřikl na děti, aby utekly. Střelec zasáhl učitele do hlavy, studenti ve třídě se stačili skrýt pod stoly nebo vyskočit oknem. Vrah, který se sám nakonec zastřelil, byl identifikován jako třidvacetiletý Jihokorejce Čo Sung-hu, který na virginské univerzitě studoval anglickou literaturu.

Kromě rodiny uctili památku statečného učitele i jeho bývalí studenti; uznání mu vyslovil i prezident Bush: „V den vzpomínání na oběti holocaustu položil tento přeživší svůj život, aby jiní mohli žít.“ Rumunský prezident mu *in memoriam* udělil nejvyšší rumunské vyznamenání, Řád rumunské hvězdy. Librescuovo tělo bylo převezeno do Izraele, kde bylo pohřbeno v Ra'anane.

PULITZEROVA CENA DO JERUZALÉMA

Osmadvacetiletý Jeruzalémčan Oded Balilty získal letošní Pulitzerovu cenu v kategorii reportážní fotografie. Balilty, který během vojenské služby působil v armádním týdeníku a později v deníku *Jediot Achronot*, je nyní reportérem agentury Associated Press. Na snímku, který dostal prestižní cenu, zachytil vyklízení osady Amona na Západním břehu, jež v únoru 2006 prováděla izraelská policie. Mladá osadnice stojí sama proti desítkám policistů a brání jim v evakuaci vesnice. Balilty neví, kdo dívka na snímku je. „Vím jen to, že má spoustu kuráže,“ řekl. „Já bych nedokázal stát sám proti třiceti policajtům oblečeným do černých uniforem, kteří vypadají, jako by vyskočili z *Hvězdných válek*.“ Nechce po ní ani pátrat: „Bojím se, že by se to změnilo v politickou záležitost a já se o politiku nezajímám. Udělal jsem svou práci, fotografie musí mluvit sama za sebe.“

EGYPT: OBVINĚNÍ ZE ŠPIONÁŽE

Egypt obvinil jednoho ze svých atomových inženýrů z toho, že provádí špionáž ve prospěch Izraele. Mohamed Ali pracuje ve státní instituci Agentuře atomové energie a dle obvinění měl Izraeli předávat za peněžní odměnu údaje o atomovém výzkumu. Spolu s ním byli obviněni dva cizinci: Ir a Japonec. Izrael obvinění popírá a pokládá je za další z řady nepodložených podezření ze špionáže, která Egypt vůči Izraeli v minulosti projevil.

ZPRÁVY ZE SVĚTA

Den Jeruzaléma – 16. května 2007. Foto Jiří Daníček.

RIGA: MUZEUM ZACHRÁNCŮ

Na místě synagogy vypálené v červenci 1941 nacisty, vyroste na řízkém předměstí Kipsala nové muzeum. Bude věnováno památce lidí, kteří za druhé světové války riskovali životy, aby pomohli Židům. Jedním z nich je Zanis Lipke, po němž budova ponese jméno. Byl to obyčejný přístavní dělník, který za okupace zachránil padesát šest Židů.

NOVÁ HALACHA

Společnost bránící etické zacházení se zvířaty (Peta) zaslala děkovný dopis izraelskému vrchnímu rabínovi Jonovi Metzgerovi za to, že zavedl novou halachu. Právní rozhodnutí se totiž týká ochrany zvířat: zakazuje Židům nosit kožešiny stažené z ještě živých zvířat. Již v roce 1992 ovšem vrchní sefardský rabín z Tel Avivu Chaim David Halevy prohlásil, že Židé by neměli nosit kožešiny vůbec: „Proč by mělo být dovoleno vraždit zvířata jen proto, že si lidé přejí nosit kožichy?“ prohlásil.

BRITŠTÍ NOVINÁŘI HLASUJÍ PRO BOJKOT

Při svém každoročním zasedání odhlasovali zástupci Britské národní unie novinářů, že 35 tisíc členů této organizace má bojkotovat zboží z Izraele. Současně žádají, aby britská

vláda a OSN uvalily na Izrael sankce za jeho politiku vůči Palestincům. Bojkot prý vyhlásují především jako výraz podpory svým kolegům, palestinským žurnalistům, kteří stávkou a demonstracemi protestovali proti únosu reportéra BBC Alana Johnstona (k jeho únosu došlo v březnu v Gaze a dosud se o něm nic určitého neví). Protest proti izraelské politice se údajně neprojevuje v profesionální práci britských novinářů.

1635 OBĚTÍ TERORISMU OD VZNIKU STÁTU

Podle údajů Národní pojišťovny zahynulo v minulém roce v Izraeli při teroristických útocích 66 lidí. Od vzniku státu už je to celkem 1635 osob. Většina z loňských obětí zemřela v létě při raketových útocích hnutí Hizballáh.

MUSÍ ZŮSTAT DOMA

Studenti moskevské lékařské univerzity byli varováni, aby v průběhu tří dnů kolem výročí narozenin Adolfa Hitlera (20. dubna) nepouštěli budovu školy. Bylo jim doporučeno, aby si na tuto dobu obstarali jídlo a nevycházeli na ulici – jinak by jim mohly hrozit útoky ultranacionalistických skupin. Tatáž opatření nařizuje vedení studentských kolejí na jihu Moskvy, kde bydlí studenti z asijských republik a Kavkazu, jejichž tmavší plet útočníky provokuje. „Je moc pěkné, jak se o nás starají, ale na druhé straně, je absurdní, že kvůli militantním skupinám nesmíme ven,“ komentuje situaci studentka z Izraele Lia Ganelinová.

Aktivisté ze střediska pro lidská práva tvrdí, že v Rusku jsou „neevropsky“ vyhlížející lidé vystavováni násilí. V roce 2006 tak zahynulo 53 lidí, 460 bylo zraněno. Jasně rasisticky motivované činy jsou přitom označovány jako výtržnictví.

Vydává Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, IČO: 00438341, www.fzo.cz Redakce a administrace: Izraelská 1, 130 00 Praha 3, Telefon / fax 242 487 330, e-mail: sefer@volny.cz Redakce: Jiří Daníček, Alice Marxová, Tomáš Pěkný (šéfredaktor). Sekretariát a výtvarná spolupráce: Anna Tomášková. Vychází měsíčně, nevyžádané rukopisy se nevracejí. Číslo indexu 47 680. Distribuci pro předplatitele provádí v zastoupení vydavatele společnost Mediaservis s.r.o., Základnické centrum Moravské nám. 12D, 659 51 Brno, tel.: 541 233 232; fax: 541 616 160, e-mail: zakaznickecentrum@mediaservis.cz, reklamace: 800 800 890. Předplatné pro Slovensko MAGNET press, Slovakia s.r.o. P.O. Box 169, 830 00 Bratislava, tel.: 00421-2-67201931-33, fax: 00421-2-67201910 (20,30), e-mail: predplatne@press.sk. Předplatné do zahraničí vyřizuje administrace Roš chodeš. MKČR E922, ISSN 121074 68. Toto číslo vychází 2. 5. 2007. **Cena 15 Kč**